

Україна:

події,
факти,
коментарі

2013 № 17

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях
№ 17 2013

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заступник гендиректора НБУВ

Редакційна колегія:

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Розпочала роботу 3-я сесія Верховної Ради України VII скликання..... 4

Інтерв'ю Президента України журналістам українських телеканалів..... 4

Аналітика

С. Горвая

Україна и Россия не договорились..... 8

А. Потіха

Освітня стратегія України..... 13

Партійна позиція

О. Ворошилов

Политики и эксперты о перспективах участия Ю. Тимошенко
в президентской избирательной кампании-2015..... 20

Правові аспекти

Е. Бусол

Основополагающие механизмы защиты права граждан
на свободу мирных собраний в Украине..... 29

Економічний ракурс

В. Пальчук

Многоаспектность украинско-китайских внешнеэкономических отношений..... 42

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти..... 57

Діяльність науково-дослідних установ..... 61

Аерокосмічна і авіаційна галузі..... 61

Здобутки української археології..... 62

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань..... 62

Енергоощадні технології..... 63

Альтернативні джерела енергії..... 64

Освіта та кадрове забезпечення в Україні..... 65

Охорона здоров'я66
Наука і влада68

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

В. Горовий

Соціальні мережі як засіб горизонтальних інформаційних обмінів у процесі становлення інформаційного суспільства71
--	-----

До уваги держслужбовця

В. Шкаріна

Нові надходження до НБУВ80
--------------------------------	-----

Коротко про головне

Розпочала роботу 3-я сесія Верховної Ради України VII скликання

3 вересня третя сесія українського парламенту сьомого скликання офіційно розпочала роботу після літніх канікул. На урочистому відкритті були присутні Президент України В. Янукович, Прем'єр-міністр М. Азаров і члени уряду.

У своєму виступі на відкритті сесії Президент В. Янукович заявив, що головне завдання депутатів на цій сесії – до листопадового саміту Україна-ЄС прийняти дев'ять євроінтеграційних законів (перші шість спікер В. Рибак обіцяє винести в сесійний зал уже на цьому тижні). «Перше і найбільш актуальне питання – прийняття пакету законів, необхідних для подальшого просування в європейському напрямку», – заявив глава держави. «Я впевнений, український парламент зможе об'єднати зусилля навколо проблем, від вирішення яких, без перебільшення, залежить доля України», – наголосив Президент.

Другим важливим стратегічним завданням, яке стоїть перед Радою, за словами В. Януковича, є прийняття необхідних законопроектів для продовження модернізації української економіки та впровадження соціальних реформ. «Прийняття законопроектів щодо реформування економіки стане рішучим кроком не лише на шляху до Європи, а й на шляху будівництва Європи в Україні», – підкреслив Президент.

Третя сесія триватиме до 17 січня 2014 р. З урахуванням альтернативних законопроектів та законопроектів, які комітети пропонують не включати до порядку денного, на розгляд депутатів подано понад 1500 проектів (*Офіційний портал Верховної Ради України* (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2013. – 3.09; *RIA Новини* (<http://ria.ru/world>). – 2013. – 3.09).

Інтерв'ю Президента України журналістам українських телеканалів

29 серпня Президент України В. Янукович дав інтерв'ю тележурналістам С. Шустеру («Шустер LIVE», телеканал «Інтер»), О. Ткаченку («Студія 1+1»), А. Куликову (телеканал ICTV) та Л. Губіній («5 канал»). Під час інтерв'ю глава держави виклав свою позицію щодо широкого кола тем, зокрема, європейської інтеграції, соціально-економічного розвитку країни, внутрішньополітичної ситуації та зовнішньої політики.

Про газ

Президент В. Янукович заявив, що Україна через «непросту роботу з Росією» змушена скорочувати обсяг споживання російського газу.

– Я переконаний у тому, що одне з питань захисту наших національних інтересів і відстоювання нашої незалежності – це питання диверсифікації і постачання енергетичних ресурсів. От ви подивіться, скільки за останній час завдяки цій непростій роботі з Росією, ми змушені були зробити – скорочувати, скорочувати, скорочувати обсяги споживання російського газу. Тому що він для нас дорогий.

Про Росію

Газові контракти, які були підписані в 2009 р., сильно шкодять не лише українській економіці, але й переговорам з Росією.

– У Росії чиновники розуміють, що газовий контракт – несправедливий стосовно України. Ми ніколи не погодимося, щоб цей контракт існував далі. А який у нас вихід? Крім переговорів, наших умовно кажучи дипломатичних можливостей, коли ми ставимо на ваги, ми бачимо, що перевага не на нашому боці. У нас немає таких аргументів чи питань, щоб домогтися позитивного рішення, – сказав В. Янукович.

При цьому Президент додав, що аргументи російської сторони – «принизливі».

Про торгові війни

Рішення державних структур Російської Федерації щодо імпорту окремих груп товарів українського виробництва було поспішним, сказав В. Янукович.

– Після того, як я отримав інформацію про те, що відбувається на кордоні з Росією, я відразу ж подзвонив Президенту В. Путіну і задав одне запитання: «Що це таке?». Він каже, що також збентежений цими діями, вважає їх неправильними і запросив для пояснень керівників і фахівців. Я чітко зрозумів, що це рішення було поспішним і воно не було продуманим, – розповів В. Янукович.

Про ЄС та ТС

Україна може отримати статус партнера в Євразійському союзі, вважає Президент:

– Цей союз передбачає, що Україна буде готова приєднатися до деяких положень Євразійського та Митного союзів, які не суперечать правилам СОТ. І з цим згодні всі: і в ЄС, і в Митному союзі. Це не входить в протиріччя з підписанням Україною Угоди про Зону вільної торгівлі з Євросоюзом.

На думку В. Януковича, добре, що нас хочуть бачити і там, і там.

– Якби нас палицею гнали – це погано. Ми до цього ставимося як до процесу, який повинен привести нас до успіху. А успіх який? Це захист наших національних інтересів, – додав В. Янукович.

Про формат «3 +1»

Запропонований Україною варіант співпраці з Митним союзом у форматі «3 +1» почав працювати.

– Сьогодні представник України в Митному союзі вже є, він стежить за тим, щоб інтереси України були там представлені у всіх наступних діях і рішеннях, які будуть прийматися цією комісією і вищою радою Митного союзу на рівні президентів. Тому ми нарешті домовилися, що цей формат «3 +1» в якомусь вигляді почав вже працювати», – сказав В. Янукович.

Він також зазначив, що в Євразійському союзі Україна офіційно є спостерігачем.

Про європейський вибір

Європейський вибір України закріплений в законі «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» і не підлягає сумніву, підкреслив Президент.

– Ми визначилися сьогодні, і заради цього ми прийняли закон в 2010 р., який визначає принципи нашої зовнішньої політики. Це європейська інтеграція, – сказав В. Янукович. Глава держави запевнив, що Україна виконає умови, необхідні для підписання Угоди про асоціацію.

– Осінь цього року поставить крапку. У цьому я не сумніваюся, – підкреслив В. Янукович.

Про асоціацію

Президент запевнив, що Україна виконає умови, необхідні для підписання Угоди про асоціацію.

– На сьогодні я не бачу ніяких перешкод для підписання цього документа. Ті умови, які були нам висунуті з боку Європейської Комісії, вони будуть виконані. У мене тут немає ніяких сумнівів, – зазначив В. Янукович.

Про Тимошенко

Президент підкреслив, що виїзд на лікування ув'язненого экс-прем'єра Ю. Тимошенко за кордон може відбутися тільки в рамках закону:

– Я з вами згоден, що наші закони не передбачають таких обставин на сьогоднішній день. Це всім відомо. І те, що потрібно міняти ці закони і досягати такого рівня, який би дозволяв в окремих випадках надавати такі повноваження. На жаль, в Україні таких повноважень ні у кого немає, і у Президента теж. Гуманітарний підхід повинен бути, тому що випадки є різні.

Про дітей

Відкриття перинатальних центрів дозволило значно зменшити смертність дітей і матерів, зазначив В. Янукович.

– Я можу сьогодні пишатися тим, що там, де побудовані перинатальні центри, там смертність дітей впала значно, смертність матерів впала більш ніж на 25 %. Тому мені про це приємно говорити, і я хочу сказати, що ми тут не помилилися, ми пішли таким шляхом, який є правильним, – сказав Президент.

Про чиновників

Президент вважає, що чиновникам не вистачає компетентності, тому в галузі управління «дуже багато прорахунків».

– Не хочуть вчитися. Є, як кажуть, застій. Третина уряду змінилася. Не кажучи вже про керівників трохи більш низького рівня, тобто підхід дуже жорсткий. Мені навіть іноді незручно, коли є телекамери, я проводжу там

будь-які наради, робити в жорсткій формі зауваження чиновникам, але по-іншому не можна», – зазначив В. Янукович.

Про податки

– Податки ми поступово знижуємо. Нас зараз Міжнародний валютний фонд уже критикує, що це дуже ліберальна політика. Вона не порівнянна з доходами бюджету. Але ми за ці три роки значно лібералізували податкову політику держави, хто б що не говорив», – сказав В. Янукович.

За його словами, якщо в 2009 р. рівень валового внутрішнього продукту склав близько 970 млрд грн, то цього року – майже 1,5 трлн.

Про дороги

У 2014 р. почнуться комплексні роботи з відновлення міських автомобільних доріг.

– У 2014 р., уперше про це говорю. Я вже завдання таке поставив, і ми зараз накопичуємо потихеньку матеріали. Ми зараз потихеньку купуємо, завозимо і складаємо бітум. І в 2014 р. ми візьмемося за міські дороги, – сказав В. Янукович. – Ми не припиняємо будівництво магістральних доріг. Трошки темпи будуть нижчими, ніж вони були. Але магістральні дороги, ви зі мною погодитесь, ми більш-менш привели в порядок.

Про інвестиції

В Україні спостерігається динаміка зростання інвестицій, незважаючи на економічну кризу.

– Якщо подивитися на ситуацію зараз з інвестиціями в Україну, у нас все одно йде приріст, незважаючи на те, що економічна криза, є приріст інвестицій. Він трохи скоротився порівняно з 2011–2012 рр., і перебуває десь на рівні 2010 р., але динаміка зростання інвестицій проглядається. Інвестиції – це розвиток, це майбутнє, – підкреслив глава держави.

Про зарплату

Президент заявив, що за час його перебування на посаді зарплати і пенсії істотно зросли.

– Я вам можу сказати, що, наприклад, пенсії зросли за три роки на 42,4 %. Якщо подивитися на заробітну плату, то вона зросла на 59 %.

Про МВФ

Тарифи на газ для населення не будуть зростати для виконання вимог Міжнародного валютного фонду.

– Нам потрібні кошти МВФ. Я багато брав участь у переговорах і робив наголос на тому, що підняття ціни на газ для населення для нас не прийнятно. Зараз є розуміння вже з двох сторін, що нам треба замінити ці вимоги іншими якимись вимогами. І можливо ми знайдемо порозуміння, – сказав В. Янукович (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2013. – 29.08; Комсомольская правда в Украине (http://kp.ua/daily). – 2013. – 29.08).*

Аналітичний ракурс

С. Горювая, науч. сотруд. ФПУ НБУВ, канд. наук по соц. комунікаціям

Украина и Россия не договорились...

26 августа состоялись переговоры глав правительств России и Украины по вопросам интеграции Киева с ЕС и Таможенным союзом. Как заявил по окончании встречи Д. Медведев и Н. Азарова первый вице-премьер РФ И. Шувалов, дальнейшие переговоры по этой теме бессмысленны. «Договорились, что в любом случае таможенные органы и министерства, отвечающие за ситуацию, должны наблюдать и смотреть, с тем, чтобы это потом не было как снег среди ясного неба», – сообщил И. Шувалов.

Как информируют СМИ, в ходе переговоров стало ясно, что Украина не свернет с пути евроинтеграции и подписание Киевом Соглашения об ассоциации с ЕС неизбежно. России же в этом случае не останется ничего другого, как начать применять к соседней стране особые меры таможенного контроля. «Если произойдет подписание Соглашения Украины и ЕС об ассоциированном членстве и создании зоны свободной торговли, у экспертов есть опасения, что некоторые товарные группы начнут поступать на территорию ТС (Таможенного союза России, Казахстана и Белоруссии) бесконтрольно и что мы не сможем применять защитные меры в том виде, как сейчас они прописаны в соглашении о ЗСТ СНГ», – заявил И. Шувалов (<http://www.utro.ru/articles/2013/08/27/1140035.shtml>, 27.08.2013).

Одним из авторов версии о возможности заполнения рынка стран ТС дешевыми европейскими товарами через Украину, в случае либерализации ею таможенного режима с Евросоюзом, является советник президента РФ С. Глазьев. Высказанная им идея была подхвачена В. Путиным, который недавно выступил фактически с ультиматумом в отношении Украины. «Если наши соседи пойдут на существенную либерализацию таможенного режима с Евросоюзом, то на рынок Украины неизбежно хлынут товары достаточно неплохие по качеству и по цене, но это приведет к тому, что они будут выдавливать с собственно украинского рынка товары именно украинского производства. Тогда странам Таможенного союза придется подумать о защитных мерах», – предупредил российский президент.

По словам С. Глазьева, одной из основных защитных мер в этом случае может стать постановка вопроса об отмене режима свободной торговли России с Украиной. И. Шувалов пояснил, как все это может быть реализовано на практике. России, возможно, придется применить приложение шестое соглашения «О зоне свободной торговли СНГ», которое позволяет включать специальные механизмы. Они могут быть самыми разными – от создания специаль-

ного таможенного контроля до механизма введения единого таможенного тарифа на все группы товаров, которые идут с Украины и пересекают таможенную границу с Россией.

С. Глазьев подчеркнул, что Украина, подписав соглашение об ассоциации с Евросоюзом, перестанет быть для России стратегическим партнером и фактически лишится статуса субъекта международного права. «Украина не сможет шага сделать навстречу нам без того, чтобы Евросоюз ей этого не разрешил сделать. Мы не понимаем, зачем Украина добровольно отдает свой суверенитет в Брюссель, отказываясь от сотрудничества с нами на преференциальных условиях», сказал советник президента России. По его словам, «это катастрофа для Украины и это большой удар для нас» (<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/Rossiya-otreklas-ot-partnerstva-s-Ukrainoy-456478.html>, 27.08.2013).

Следует напомнить, что экономические отношения Украины и России усложнились в середине июля, после отказа РФ продлить квоты на беспошлинные поставки украинских труб. Ужесточение экспорта со стороны России затронуло и других украинских производителей.

В частности, СМИ сообщали, что 29 июля главный санитарный врач РФ Г. Онищенко заявил, что Роспотребнадзор признал опасной для употребления продукцию крупнейшего в Украине производителя кондитерских изделий – корпорации Roshen и ввел запрет на ее поставки в Россию.

Ситуация на границе обострилась 14 августа, после того как Федеральная таможенная служба (ФТС) РФ стала подвергать усиленной проверке продукцию всех украинских производителей. В Федерации работодателей Украины тогда заявили, что «речь идет о полной остановке украинского экспорта на неопределенное время».

По подсчетам федерации, информировали СМИ, потери Украины от прекращения экспорта в Россию составят 2,5 млрд дол., что приведет к спаду производства и сокращению ВВП на 1,5 %. К штатному оформлению товаров ФТС вернулась через шесть дней, после телефонного разговора президентов В. Януковича и В. Путина. «Острота проблемной ситуации снята, дополнительные процедуры таможенного контроля по отношению к украинским товарам не применяются», – сообщили 20 августа в пресс-службе Министерства доходов и сборов.

Сложившуюся ситуацию активно комментируют в СМИ политики и эксперты. Так, бывший депутат от Партии регионов, доктор экономических наук А. Плотников объяснил действия российских властей по отношению к украинскому экспорту тем, что российская сторона не ожидала, что Украине удастся дойти до подписания Соглашения об ассоциации с Европейским союзом. «С точки зрения того, что сейчас происходит, действительно – это политические наслоения: они доминируют над экономикой, и, скорее всего, Россия не ожидала, что дойдет речь к подписанию Соглашения об ассоциации. Сейчас фактически признано, что подписание состоится, что соседнее государство

этого не ожидало и сейчас в авральном плане происходят те действия, которые происходят – это и определенные угрозы относительно единого таможенного тарифа, это и другие вещи, которые не являются нормальными для экономических отношений. Но я надеюсь, что эта ситуация несколько успокоится или перед подписанием, или после подписания», – заявил А. Плотников (<http://telegraf.com.ua/ukraina/politika/738743-rossiya-ne-ozhidala-chto-ukraina-podoydet-tak-blizko-k-evrosoyuzu.html>, 27.08.2013).

Экс-министр иностранных дел Украины В. Огрызко также высказал весьма неожиданное мнение о том, что на самом деле «торговая война» между Россией и Украиной является только частью плана Кремля, имеющего целью уничтожение украинской государственности.

Экс-дипломат напомнил об обнародованном одним из отечественных СМИ документе относительно привлечения Украины к Таможенному союзу, который якобы разработали советник президента России по евразийской экономической интеграции С. Глазьев и украинский политик В. Медведчук. «Если тот документ, который опубликовала недавно одна украинская газета, проанализировать (а мой некоторый опыт позволяет это сделать и сказать, что этот документ реальный), то я бы сказал, что нам надо сейчас быть очень бдительными и внимательными, потому что то, что написано в этом документе, свидетельствует о том, что против нас разворачивается не только торговая война – это и война политическая, и экономическая, и идеологическая, информационная и т. д.», – процитировали в СМИ В. Огрызко.

Президент аналитического центра «Открытая политика» И. Жданов также считает, что Россия увеличит давление на Украину по всем направлениям, но украинский выбор останется неизменным и Соглашение об ассоциации с Европейским Союзом будет подписано. Он отметил, что Россия не воспримет никаких компромиссов в этом вопросе, единственное, что ее устроит – это отказ Украины от подписания соглашения с ЕС.

Политолог назвал откровенной ложью заявления представителей российской власти о том, что Украина не сможет создать зону свободной торговли с ЕС и сохранить ЗСТ со странами СНГ. «Российская сторона лукавит, заявляя о том, что если Украина подпишет соглашение о зоне свободной торговли, то не будет действовать ЗСТ СНГ – это неправда. Зоны свободной торговли могут действовать как с ЕС, так и со странами СНГ, они абсолютно не противоречат друг другу. Но действительно правила ЗСТ ЕС противоречат правилам Таможенного союза. Если создать ЗСТ с ЕС, стать членом ТС невозможно», – сказал он.

Директор Агентства моделирования ситуаций В. Бала также считает, что соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС будет подписано. По его мнению, договариваться с Россией необходимо не на уровне премьеров, а на уровне президентов (<http://kontrakty.ua/article/66364>, 27.08.2013).

В свою очередь, политолог М. Погребинский считает, что у Киева еще остается шанс убедить Москву, что зоны свободной торговли с ЕС и ТС совме-

стимы и не нужно рвать отношения после Ассоциации. «Единственный шанс сгладить жесткую российскую интерпретацию нашего сближения с Европой – предложить России какие-то существенные, важные уступки. Причем не на словах, а на деле. Например, отказаться от ратификации третьего энергопакета с ЕС, принять закон о приватизации газотранспортной системы и создать консорциум по управлению газотранспортной системой с “Газпромом” в обмен на снижение цены на газ», – говорил он (<http://vesti.ua/biznes-vesti/14397-ukraina-predlozhit-rossii-gts-v-obmen-na-associaciju-s-es>, 27.08.2013).

Не исключено, что такой (или какой-либо иной) вариант компромисса будет предложен России. По крайней мере, иные варианты для Киева выглядят пока неприемлемыми. Полностью забыть о сотрудничестве с ТС, сосредоточившись на подготовке к Ассоциации с ЕС, будет трудно как по причине важности России для украинского экспорта, так и по причине того, что Запад еще ни разу не подтвердил, что готов хоть в какой-то степени компенсировать нам потерю российского рынка (например, смягчив драконовские для украинских товаров условия Соглашения о зоне свободной торговли с ЕС).

Многие российские экономисты, комментируя сложившуюся ситуацию, единогласны в том, что краткосрочные экономические последствия для Киева будут негативными. «Для Украины это, конечно, будет очень чувствительный удар, – полагает профессор российского НИУ “Высшая школа экономики” А. Портанский. – На данном этапе зона свободной торговли с ЕС никакой экономической компенсации Украине не даст, здесь все нацелено на будущее».

С. Улатов из Всемирного банка считает, что «европейский рынок что-то компенсирует», однако Украине потребуется реструктуризация промышленности, чтобы ее продукция пользовалась спросом в Европе. «Те интеграционные связи, которые были, в значительной степени утрачены, поэтому сейчас заменить украинскую продукцию на российском рынке большого труда не составит», – добил он (<http://rus.newsru.ua/ukraine/27aug2013/rashanasha.html>, 27.08.2013).

В то же время некоторые украинские эксперты призывают быть готовым к тому, что после подписания Соглашения об ассоциации Украины и ЕС таможенный контроль по отношению к украинской продукции при пересечении границ с Россией и странами ТС будет усилен. «Страны Таможенного союза получают право вернуть пошлины для украинских товаров, но, помимо этого, могут применяться и другие меры экономического воздействия – проблемы при оформлении грузов, дополнительные проверки качества продукции и другое», – заявил ведущий научный сотрудник Института экономики и прогнозирования НАН Украины В. Сиденко.

Также обращает на себя внимание информация о том, что Всемирный конгресс украинцев официально призвал Европейский парламент осудить действия российских властей, которые, по мнению Конгресса, препятствуют

подписанию Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. С таким письмом к председателю комитета ЕП по иностранным делам Э. Броку обратился президент ВКУ Е. Чолий. Он подчеркнул, что оценивает действия российской стороны как угрозу суверенитету Украины. Глава ВКУ попросил у европолитика выступить с публичным осуждением действий России и заявил, что готов подписать Соглашение об ассоциации на саммите в Вильнюсе (<http://korrespondent.net/>, 27.08.2013).

При этом, исходя из обозначенной в СМИ ситуации, немного неубедительно звучит заявление депутата Украины В. Олейника (фракция Партии регионов) о том, что Украина останется стратегическим партнером России несмотря ни на какие заявления чиновников. «Я думаю, что вряд ли чиновники любого уровня определяют стратегическое партнерство. Наверное, определяет его история наших отношений с Россией и другими соседними государствами. Мы переживали все эти невзгоды, эти временные недопонимания... и все равно эти отношения будут стратегическими. Почему? Потому что базируются почти на одной религиозной основе, я имею в виду православии, это фундаментально, семейные связи...», – сказал В. Олейник, комментируя заявление советника президента Российской Федерации С. Глазьева о том, что Украина, подписав Соглашение об ассоциации с Евросоюзом, перестанет быть для России стратегическим партнером.

Депутат, как пишут СМИ, подчеркнул, что экономики Украины и России тесно связаны. «Наши экономики друг без друга пока жить не могут», – отметил он.

При этом В. Олейник отметил, что Украину не нужно подталкивать к какому-то одному варианту. «У нас есть выбор, наш стратегический, надеемся, доброжелательный сосед, и партнер взаимовыгодный – это Россия, а наш дом – это Европа», – подчеркнул народный депутат.

Таким образом, на сегодняшний день уже с определенной ясностью можно говорить о том, что Украина и Россия оказались в достаточно непростой ситуации, результатом которой вполне возможно станет полноценное экономическое противостояние. Начаться оно может уже в ноябре, в том случае, если Украина все же поставит свою подпись под Соглашением об ассоциированном членстве и создании зоны свободной торговли с ЕС. И к этой ситуации она должна быть готова. А для украинских переговорщиков с Европейским Союзом было бы совершенно не лишним попытаться убедить Брюссель в необходимости если не помощи, которая хотя бы частично покрыла экономические потери от прекращения связей с Россией, то хотя бы послаблений в экономических отношениях с будущим ассоциированным членом ЕС.

Освітня стратегія України

Президент України В. Янукович своїм Указом схвалив Національну стратегію розвитку освіти на період до 2021 р. Стратегія спрямована на підвищення якості й конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у європейський освітній простір.

Як відзначають експерти, документ конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів щодо розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

Фахівці сподіваються, що реалізація Національної стратегії надасть змогу забезпечити підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційний розвиток відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Як відомо, стратегічний документ було схвалено ще 2011 р. на III Всеукраїнському з'їзді працівників освіти. А наступного року стратегію схвалив і уряд. Чимало із завдань документа виконуються вже сьогодні.

У Стратегії зазначається, що освіті потрібен не лише стабільний розвиток, а й якісний прорив. Для цього потрібно здійснити конкретні заходи, зокрема, у системі дошкільної освіти потрібно відновити роботу закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширити їх мережу до повного задоволення потреб українців. Також планується на сто відсотків охопити обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку, урізноманітнивши форми цієї освіти. А для цього потрібно вдосконалювати мережу навчально-виховних комплексів типу «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», відкривати групи та заклади різних типів і форм власності, формувати групи з короткотривалим перебуванням дітей.

За словами чиновників, уже сьогодні багато чого зроблено для покращення роботи дошкільних закладів. Як зазначив директор Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН О. Єресько, проводиться інтенсивна робота щодо збільшення кількості місць у дошкільних навчальних закладах. За перше півріччя 2013 р. створено понад 9000 місць у дитячих садочках. Такими темпами наша дошкільна освіта ще ніколи не розвивалася. А це означає, що більше людей можуть влаштуватися на роботу і розбудовувати нашу економіку.

У стратегічному документі передбачається оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку згідно з вимогами Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку

дитини. Серед стратегічних завдань – створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування садочків.

Також у документі багато уваги приділено середній освіті. Зокрема, у галузі загальної середньої освіти Стратегією передбачається оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства. Також передбачено оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу, який здійснюватиметься на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу, а також підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій.

Експерти відзначають заплановане оновлення змісту навчального процесу. Запроваджуються нові державні стандарти на всіх рівнях загальної середньої освіти, активно впроваджуються ІКТ у навчальний процес. Так, уже з першого вересня 2013 р. учні розпочинатимуть вивчати інформатику з другого класу. «Але нам ще доведеться попрацювати над завершенням інформатизації наших навчальних закладів, а також розвитком дистанційної освіти», – наголосив директор Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН О. Єресько.

За його словами, запровадження справді профільної освіти, посилення профорієнтації та допрофільної підготовки також є одним із ключових завдань оновлення змісту і форм, моделей організації навчання.

О. Єресько наголосив на важливості положення щодо дітей з особливими освітніми потребами. Адже Стратегією передбачено розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання і в дошкільних, і в позашкільних навчальних закладах. «На виконання Стратегії депутати підготували проект відповідних змін до нашого законодавства щодо запровадження інклюзивної освіти і в дошкільних навчальних закладах, що раніше не було визначено на законодавчому рівні», – зазначив О. Єресько.

У Стратегії також визначено пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності.

Важливе місце в документі відводиться професійній освіті. Передбачається оптимізація системи фінансування та модернізація системи управління професійно-технічною освітою, оновлення чинної нормативно-правової бази. Як зазначив директор Департаменту професійно-технічної освіти МОН В. Супрун, навчальні заклади профтехосвіти вже пропонують нові сучасні спеціальності, засновані на компетентнісному підході. Серед них особливою популярністю користуються професії, розроблені авторськими колективами

Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку м. Києва, Міжрегіонального вищого професійного училища автомобільного транспорту та будівельної механізації, Вищого комерційного училища Київського національного торговельно-економічного університету. Серед них: оператор з обробки інформації та програмного забезпечення, оператор телекомунікаційних послуг, оператор інформаційно-комунікаційних мереж, офіс-адміністратор, майстер готельного обслуговування та ін.

За словами В. Супруна, МОН у 2013 р. продовжує цілеспрямовану роботу з Міністерством соціальної політики, організаціями та об'єднаннями роботодавців щодо розроблення 46 державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій, що користуються попитом на ринку праці. Станом на 1 липня 2013 р. підготовлено накази МОН щодо затвердження 23 державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних робітничих професій, які будуть упроваджені в навчальний процес із 2013–2014 навчального року.

Експерти відзначають, що модернізація системи управління спрямовуватиметься на здійснення подальшої автономії професійно-технічних навчальних закладів, розширення повноважень керівника училища, підвищення його персональної відповідальності за якість навчання.

В. Супрун наголосив, що перед галуззю стоять наступні завдання: оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, проходження виробничої практики та виробничого навчання, контроль за виконанням партнерських угод щодо надання практичної бази, працевлаштування випускників. «Їх вирішення можна знайти через реалізацію національної Стратегії», – підкреслив директор Департаменту професійно-технічної освіти МОН.

Також Національна стратегія передбачає приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність до потреб розвитку національної економіки та запитів ринку праці, створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів.

За словами директора Департаменту вищої освіти МОН Ю. Коровайченка, в Україні вже функціонує 14 дослідницьких університетів. «На 2014 р. заплановане проведення моніторингу діяльності цих університетів. За результатами, можливо, проведемо удосконалення мережі цих закладів», – зазначив Ю. Коровайченко.

Він запевнив, що вітчизняна вища школа потребує розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукових) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій. До цього мають долучитися і роботодавці. «Ми вже створюємо стандарти спільно з роботодавцями. Уже розроблена й Національна рамка кваліфікацій», – повідомив Ю. Коровайченко.

Окремі завдання є і в післядипломній освіті. Передбачено вдосконалення нормативно-правового забезпечення, розроблення стандартів післядипломної

педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів.

Як зазначив Ю. Коровайченко, сьогодні розробляється проект Закону України «Про післядипломну освіту». Також розроблено Положення про підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, яке вже затверджено в Мін'юсті.

Окремий розділ Національної стратегії присвячений фінансовому та матеріально-технічному забезпеченню системи освіти, яке має створити передумови для надання громадянам якісної освіти відповідно до сучасних запитів кожного.

За словами експертів, досягнення цієї мети передбачає перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання до принципу формування їх бюджетів, виходячи із чисельності контингенту, формування сучасної системи нормування та оплати праці у сфері освіти.

Передбачається вдосконалення системи виплати та розмірів стипендій з урахуванням соціального статусу та особливих досягнень у навчанні учня чи студента. Планується спрощення процедури проведення тендерів на закупівлю освітніх і наукових послуг. У Стратегії прописано й найрізноманітніші аспекти матеріально-технічного забезпечення – від будівництва навчальних закладів і ремонтів до комплектування фондів бібліотек літературою й електронними базами даних.

Але цей документ не дає чіткої відповіді на запитання про джерела фінансування та які саме кошти будуть виділені на вирішення всіх освітянських проблем.

Деякі експерти вважають, що з тексту Стратегії неясно, хто і коли забезпечить фінансування освітньої галузі як пріоритетного напрямку видатків бюджетів усіх рівнів; хто і коли має розробити та впровадити нормативи фінансування навчальних закладів усіх підсистем освіти з розрахунку на одного учня, вихованця, студента; хто і коли проведе перегляд штатних нормативів дошкільних, навчальних закладів і забезпечить перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання навчальних закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з чисельності контингенту та стандарту вартості навчання одного учня, студента; хто і коли має встановити обсяги фінансування освіти відповідно до законодавчо гарантованих норм, поступово збільшуючи їх до середніх показників європейських держав; хто і коли забезпечить формування сучасної системи нормування та оплати праці у галузі освіти, виконання вимог законодавства щодо встановлення зарплати вчителів на рівні середньої у промисловості; хто відповідатиме за розробку, виготовлення та постачання навчальним закладам сучасного обладнання, засобів навчання, підручників, програмно-методичних матеріалів для здійснення навчально-виховного процесу в обсягах, передбачених державними освітніми

стандартами; хто забезпечить збільшення асигнувань на науково-дослідну та експериментальну діяльність у галузі освіти, доведе обсяги фінансування досліджень і розробок у вищій школі до рівня не меншого за 10 % від загальних асигнувань на її утримання.

На думку експертів, у документі слід було б більше уваги приділити науковим дослідженням. Фактично малозначимим в Стратегії серед провідних напрямів розвитку освіти є пункт щодо «наукової та інноваційної діяльності в освіті». Що при цьому реформатори мали на увазі, важко зрозуміти, але з ухваленого тексту Стратегії випливає, що тут йдеться лише про розвиток педагогічної науки. Це при тому, що в сучасному світі найвищі досягнення в сферах усіх без винятку природничо-технічних і гуманітарних наук отримані в науково-освітній галузі, передусім у провідних університетах світу. Світовою практикою, самим життям доведено, що лише тісне поєднання освіти з наукою – запорука забезпечення високої якості освіти та належного інтелектуального супроводу державотворення. Це є і провідною вимогою Болонської декларації щодо інтеграції європейської вищої освіти.

Утім, як відзначають експерти, усім відомо, що сьогодні українська наука загалом, вузівська й поготів, перебувають у критичному стані, який не тільки не відповідає потребам сучасної якісної освіти, а й створює реальну загрозу безпеці держави. Відносно невисокі показники науково-дослідної роботи в Україні були чи не найголовнішою причиною того, що жоден наш університет, яким би він не був «національним», за всі часи не міг увійти до 500 найбільш рейтингових університетів світу.

Не зовсім зрозумілі для багатьох експертів і наміри влади змінити систему управління галуззю. Як зазначають деякі з них, знову гарні слова, декларації, гасла, які пересічний освітянин чує уже років двадцять: «оптимізація державних управлінських структур»; «перерозподіл функцій і повноважень між центральними і регіональними органами управління освітою, органами місцевого самоврядування і навчальними закладами»; «надання автономії навчальним закладам усіх рівнів»; «апробація і впровадження різних моделей державно-громадського управління розвитком навчальних закладів».

Ці словосполучення, за словами експертів, переходять із закону в закон, із документа в документ, із промови в промову, а справа не рухається.

Тому не всі експерти налаштовані оптимістично щодо виконання намічених планів. Адже програм реформування освіти вже було немало за кілька десятиліть. Уже давно говорили про інформатизацію школи, спеціалізацію, підвищення престижу вчителя. Проте школи оснащені комп'ютерною технікою не належним чином. Більшість комп'ютерів застаріли, часто школи отримують уже вживані машини, а щодо Інтернету, то тут теж проблема. Та й самі вчителі не надто поспішають освоювати комп'ютери.

Через півтора року після заяви МОН про вдале подолання тотальної комп'ютерної безграмотності серед вчителів виявилось, що понад 28 %

педагогів так і не освоїли новітніх технологій. Такі дані озвучив заступник міністра освіти Б. Жебровський. «Ми повинні більш активно впроваджувати новітні технології, вносити новий зміст у систему освіти. Наш обов'язок – перевчити вчителів, оскільки зараз більше 28 % педагогів не вміють навіть вмикати комп'ютер. Учителі ж повинні розуміти, що за профільною освітою майбутнє», – сказав Б. Жебровський під час громадських слухань у Житомирському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти 23 липня.

У цьому контексті можна нагадати, що ще у грудні 2011 р. той таки Б. Жебровський на зустрічі з представниками ЄС з питань освіти заявляв про повну ліквідацію комп'ютерної безграмотності вчителів. «За попередньою інформацією, на кінець 2011 р. 100 % вчителів оволоділи комп'ютерними технологіями», – стверджував чиновник, кажучи про готовність України до запровадження спільного з європейським освітнім простором проекту.

Експерти також звертають увагу на створення профільних класів у старшій школі. Стратегією передбачена спеціалізація класів, вибір предметів учнями, але про це вже говорили й намагались зробити. Проте все це зводилось до формального оголошення класу з поглибленим вивченням того чи іншого предмету. У школах, де класи невеликі, це зробити важко. Для цього необхідно збільшувати кількість вчителів і ділити класи на невеликі групи, але в сучасних умовах обмеженого фінансування це практично неможливо. Звичайно, можна сподіватися, що до 2018 р. ситуація покращиться і все заплановане буде здійснено. От лише невідомо, що буде з малокомплектними школами в сільській місцевості. Можливо, там буде лише дев'ять класів, а в 10–11 класи учнів будуть возити до шкіл з більшою кількістю дітей.

Звичайно, такий документ, як «Національна стратегія розвитку освіти», на подібні запитання відповіді не дає. Для цього МОН має підготувати відомчі документи, які б чітко визначили шляхи реформування освіти. Стратегія – це основні напрями.

Але деякі експерти зазначають, що в документі мали б дати відповідь на три ключові запитання: по-перше, ким ми є і де ми перебуваємо, порівняно зі світовими лідерами в освіті? По-друге, куди ми рухаємося і якими прагнемо стати; до якої ідеальної моделі освіти поведуть учнів, студентів, педагогів, батьків, країну освітянські очільники? І, нарешті, по-третє, коли, як і за рахунок чого ми досягнемо поставлених цілей?

Експерти констатують, що даний документ не дає чіткої відповіді на ці запитання. Так, під цілями та завданнями освіти в документі означені лише загальнотеоретичні кліше на кшталт «підвищення рівня і доступності якісної освіти», а також «забезпечення всебічного гармонійного розвитку людини». Про будь-які прагматичні, які б піддавалися вимірюванню, параметри такого «підвищення» й такого «забезпечення» в документі не йдеться.

Досить багато пунктів у проєкті «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» є буквальним запозиченням з чинної дотепер

Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України в 2002 р.: оптимізація державних управлінських структур, децентралізація управління освітою; запровадження та розвиток дистанційної освіти; впровадження новітніх інформаційно-управлінських і комп'ютерних технологій; оптимізація мережі навчальних закладів тощо. Ці ж положення збереглися і в підписаному Президентом документі.

Разом з тим, на думку експертів, до числа справді важливих напрямів реформування української освіти належить створення діючої системи моніторингу її якості. Проте, не дивлячись на те, що майже десятиріччя про це йде мова у багатьох нормативних документах, рішеннях колегій, у документі знову пропонується розпочати роботи з розроблення чергової Концепції моніторингу, запровадження фундаментальних досліджень в галузі методології педагогічних вимірювань, забезпечення населення достовірною інформацією тощо. При цьому свідомо чи через недогляд обійдена увагою проблема забезпечення механізмів моніторингу як засобу управління освітою та поліпшення її якості.

Усі вище названі проблеми у багатьох експертів викликають сумнів з приводу реалізації положень «Національної стратегії розвитку освіти». Проте є сподівання, що з прийняттям необхідних законів і розпоряджень все стане на свої місця, адже глава держави доручив Кабінету Міністрів розробити та затвердити в місячний строк план заходів із реалізації Національної стратегії *(Глава держави схвалив Національну стратегію розвитку освіти на період до 2021 року // www.president.gov.ua – 2013. – 25.06; Для стабільного розвитку і якісного прориву // <http://pedpresa.com.ua> – 2013. – 8.07; Президент України схвалив Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // <http://pedpresa.com.ua> – 2013. – 25.06; Експертна оцінка проекту «Національної стратегії розвитку освіти» // <http://osvita.ua> – 2013. – 1.08; Нова освіта. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // <http://izvestia.kharkov.ua> – 2013. – 28.06; Третина українських вчителів не вміє вмикати комп'ютер, – заступник міністра // <http://ua.news.mail.ru> – 2013. – 24.07).*

Партійна позиція

О. Ворошилов, старш. научн. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. ист. наук

Политики и эксперты о перспективах участия Ю. Тимошенко в президентской избирательной кампании-2015

Хотя до старта следующих президентских выборов остается еще около полутора лет, приближение кампании не на шутку будоражит украинский политикум. Как и число возможных кандидатов от оппозиции.

В данном контексте следует отметить, что еще в июне съезд Объединенной оппозиции принял резолюцию, в которой подтверждается намерение партии «Батьківщина» выдвинуть на президентских выборах в 2015 г. единым кандидатом от оппозиционных сил Ю. Тимошенко.

Об этом же заявил председатель политсовета ВО «Батьківщина» А. Яценюк 20 августа перед началом официальной церемонии открытия во Львове 10-го юбилейного Всемирного конгресса украинцев. «Я знаю, что будет новый президент. И его фамилия не Янукович. Мы определились, что кандидатом от нас будет Ю. Тимошенко», – подчеркнул политик, отвечая на вопрос, кого будет выдвигать оппозиция на президентских выборах. На уточняющий вопрос журналистов, возможен ли вариант, что на президентских выборах от оппозиции может быть несколько кандидатур, А. Яценюк не ответил (как известно, от оппозиции уже есть и другие кандидатуры, готовые пойти в президенты. В частности, лидер партии УДАР В. Кличко заявил, что рассматривает возможность баллотироваться на предстоящих выборах в 2015 г.).

Народный депутат от фракции «Батьківщина», лидер партии «Солидарность» Ю. Стець также акцентирует внимание на том, что на данный момент экс-премьер Ю. Тимошенко – единственная кандидатура от оппозиции на предстоящих президентских выборах. «Не стоит забывать, что лидер оппозиции находится в тюрьме, – подчеркнул он. – Имя этого лидера – Ю. Тимошенко. На мой взгляд, основная мысль, засевавшая в головах тех, кто поддерживает оппозицию – это освобождение Ю. Тимошенко, таким образом, она – единственный на данный момент кандидат от объединенной оппозиции на 2015 г. Какая-либо другая позиция означала бы, что мы не верим, и не боремся, чтобы Ю. Тимошенко была на воле, – если огласили кого-то другого... Поэтому для меня понятны и очевидны два тезиса – во-первых, единственный кандидат на президентских выборах 2015 г. на данный момент – это Ю. Тимошенко; во-вторых – мы должны сделать все, чтобы она смогла принять участие в этих выборах».

О том, что партия «Батьківщина» намерена добиваться предоставления бывшему премьер-министру Ю. Тимошенко права баллотироваться на президентских выборах в 2015 г., говорил и народный депутат Украины Н. Томенко. «Наша программа, которая утверждена на съезде “Батьківщини”, четкая и понятная – если мы взяли на себя ответственность и единогласно выдвинули Ю. Тимошенко в президенты, то наше задание – обеспечить ее участие (в выборах) как кандидата в президенты», – сказал политик. Следующий шаг – ее освобождение в срок, который даст ей возможность принять участие в президентской избирательной кампании.

По словам Н. Томенко, «мы попадаем в определенную коллизию, связанную с тем, что должны сделать все, чтобы к началу президентской кампании Ю. Тимошенко стала субъектом этой президентской избирательной кампании. Иначе мы были бы неискренними и неотчетливыми, когда на съезде “Батьківщини” выдвигали ее единогласно кандидатом в президенты».

При этом Н. Томенко отметил, что сегодня, «согласно исследованиям, лидером оппозиции более чем 30 % населения считает Ю. Тимошенко. Если по разным оценкам – самым худшим и самым лучшим – порядка, минимум, 20 % тех, кто определился, готовы голосовать за Ю. Тимошенко как за президента, то с точки зрения общественной легитимности, как можно проводить президентскую кампанию?.. Скажем так: две самые мощные политические фигуры на сегодняшний день – Ю. Тимошенко и В. Янукович, а она не участвует. У меня вопрос – в общественно-политическом смысле это легитимные выборы? Конечно, нелегитимные. Потому что треть людей, которые считают, что она – лидер оппозиции, и пятая часть людей, которые хотели бы видеть ее президентом, уже изначально позаботились о том, чтобы была возможность за нее голосовать», – подчеркнул народный депутат.

Потому, отметил Н. Томенко, «нужно меньше сейчас дебатировать о юридических обстоятельствах, и говорить больше об общественных вещах. Я думаю, перед президентской избирательной кампанией, очевидно, мы вернемся к закону о выборах Президента – и это можно будет абсолютно спокойно нормировать, как мы это делали перед парламентскими выборами».

Со своей стороны, бывший министр внутренних дел Ю. Луценко в интервью Forbes Украина заявил, что «Ю.Тимошенко готова к президентству больше остальных. Она – это полная матрица лидера. У всех остальных кандидатов есть плюсы, но не все необходимое. Это не означает, что они не имеют права баллотироваться, но их кандидатуры будут проигрывать Ю. Тимошенко».

«Главное, чтобы кандидат был сильным – это сразу развалит половину админресурса власти и сделает возможным народный сдвиг, вроде того, который был в 2004 г.», – убежден экс-глава МВД.

В то же время, говоря об определении единого кандидата от оппозиции в 2015 г., политик высказал мнение, что «убедить оппозиционеров в необходимости единого кандидата с самого начала кампании – сложно. Пока каждый

из них видит в качестве единого кандидата себя, рассматривая кампанию как возможность заскочить во второй круг».

При этом Ю. Луценко отметил: «Сможет ли она (Ю. Тимошенко – Ред.) принимать участие в выборах? На этот момент ответ негативный. Если юридически это будет возможно, А. Яценюк неоднократно заявлял, что поддержит Ю. Тимошенко – это его политическое публичное решение».

В целом же на сегодня вопрос о законности возможного баллотирования Ю. Тимошенко в президенты остается открытым: Министерство юстиции, Центральная избирательная комиссия и Венецианская комиссия не могут договориться о возможном участии экс-премьера в президентских выборах.

В частности, Венецианская комиссия снова подняла тему разрешения баллотироваться людям с судимостью как в Верховную Раду, так и на пост Президента Украины. Такая практика соответствует международным стандартам. В свою очередь, украинская Конституция прямо запрещает, имея судимость, баллотироваться в парламент, а претендовать на пост Президента – нет.

13 августа в Киеве состоялся очередной «круглый стол» по реформе избирательного законодательства. По приглашению Министерства юстиции, на него приехала делегация Венецианской комиссии, рекомендации которой и стали главной темой для дискуссий.

Следует отметить, что европейские эксперты давно рекомендуют Украине позволить людям с судимостью баллотироваться в Верховную Раду, об этом же шла речь и в последних июньских рекомендациях.

Международные эксперты в ходе дискуссии акцентировали внимание именно на законодательстве, регулирующем проведение президентских выборов.

«Парламентские выборы будут в 2017-ом, а вот президентские – уже через полтора года, вот на какое законодательство следует обратить внимание», – отметил директор Международного фонда избирательных систем Д. Энис.

Эксперты отмечают, что камнем преткновения накануне избирательной кампании в 2015 г. могут стать разночтения закона о президентских выборах и Конституции Украины.

Как сообщили в ЦИК, еще в конце марта тогдашний глава комиссии В. Шаповал направил заключенной Ю. Тимошенко письмо, в котором говорится, что 20 февраля Ю. Тимошенко обратилась в ЦИК с просьбой разъяснить, может ли она баллотироваться в президенты.

Вопрос рассмотрели на совещании комиссии и от имени главы прислали ответ.

«Положение закона о выборах Президента, которое ограничивает право выдвижения на пост гражданину, имеющему непогашенную судимость, по моему мнению, не в полной мере корреспондируется с положениями ст. 103 Конституции», – написал Ю. Тимошенко глава ЦИК.

А в своих действиях, как указал В. Шаповал, которого уже уволили с должности главы ЦИК, комиссия прежде всего руководствуется Конституцией, а

затем – законом. Подобную позицию озвучил и заместитель председателя комиссии.

«Конституция имеет наибольшую юридическую силу, и на ее основе должен приниматься закон. В случае противоречий законодательного акта Конституции должна применяться последняя», – заявил заместитель главы ЦИК А. Магера. По его словам, при отсутствии официального толкования ст. 103 Конституции, которая выдвигает требования к кандидату в президенты, должны применяться непосредственные нормы Конституции. «Конституция не запрещает кандидатам с непогашенной судимостью баллотироваться на пост Президента. Если к нам поступят документы от Ю. Тимошенко на регистрацию, ЦИК будет принимать соответствующее постановление о допуске человека к кампании. Документ принимают голосованием (не менее восьми человек должны проголосовать “за”). Как ЦИК решит, так и будет», – сказал А. Магера.

Схожей позиции придерживаются в Венецианской комиссии. Там давали оценку проекта изменений закона о выборах народных депутатов и рекомендуют разрешить судимым баллотироваться.

«Мы рекомендуем разрешить баллотироваться судимым в парламент, однако наши рекомендации касаются всех видов выборов, в том числе и президентских», – рассказал представитель Венецианской комиссии П. Пакзолай.

Он отмечает, что во время дискуссий о возможности осужденным баллотироваться в парламент, оправданием украинским властям была соответствующая норма Конституции. Но в случае с президентскими выборами такой преграды нет. «Положения закона о выборах президента, которые противоречат Конституции Украины и запрещают баллотироваться судимым, должны быть устранены», – настаивает П. Пакзолай. При этом он добавляет, что это логично и соответствует рекомендациям Венецианской комиссии и международным стандартам.

Однако в Министерстве юстиции не видят возможности для судимых участвовать в президентской кампании.

«По моему убеждению, лицо с не снятой и непогашенной судимостью не может быть Президентом Украины», – заявила министр юстиции Е. Лукаш. «Это вопрос толкования. Системный анализ Конституции Украины позволяет сделать вывод, что лицу, желающему стать Президентом, но имеющему судимость или вообще отбывающему наказание, будет очень трудно или невозможно стать главой государства», – пояснила Е. Лукаш.

Она напоминает, что Президент Украины – это главнокомандующий, лицо, имеющее допуск к государственной тайне. «Это вопрос правоприменения, и он четко решен в действующем законе о выборах президента Украины», – резюмировала министр.

По ее мнению, даже обращаться в Конституционный суд по этому разному мнению не нужно.

Точку зрення регіоналов озвучил член парламентского комитета по вопросам правосудия В. Колесниченко. «В Конституции прописаны права человека. В законе о выборах Президента – критерии и требования. Там указано (ст. 9 – Ред.): человек с непогашенной судимостью не может баллотироваться», – сказал народный депутат.

Адвокаты соглашаются с его мнением. «Все требования к кандидатам в Президенты в Конституции прописать невозможно. Выдвинуть Ю. Тимошенко могут, но ЦИК, вероятно, не зарегистрирует. Члены “Батьківщини” могут это оспорить в суде. Но им, наверное, откажут», – считает адвокат В. Мирошниченко.

А экс-министр юстиции С. Головатый, комментируя данный вопрос, заявил: «Я лично был участником выписывания избирательных норм Основного закона. Тогда мы включили в Конституцию запрет баллотироваться в депутаты людям с непогашенной судимостью – ведь в противном случае в 90-ые годы в Раду бы прошло больше половины криминальных авторитетов. О президентских выборах там речь не идет. Запрет на участие с непогашенной судимостью есть в законе о выборах Президента. Но Конституция имеет высшую юридическую силу. Остается один вариант: менять Конституцию». По мнению политологов, вариантов развития событий несколько.

«Если “Батьківщина” и дальше будет говорить о Ю. Тимошенко, как о едином кандидате, осенью или в начале следующего года регионалы могут обратиться в КС за разъяснением. Можно изменить Конституцию – тем более, что Конституционная Ассамблея как раз работает. Но не факт, что изменения примут до президентских выборов. Можно поменять закон о выборах Президента, где прописать все нюансы», – считает глава правления Центра прикладных политических исследований «Пента», политолог В. Фесенко.

По его словам, в политических кругах возможность участия Ю. Тимошенко в выборах очень активно обсуждается. Якобы это поможет раздробить оппозицию и посорить между собой ее лидеров.

Также политолог отмечает, что в президентских выборах имеют амбиции участвовать все руководители оппозиционных сил. В то же время, по его мнению, лидеры УДАРа и «Свободи» не будут выступать против выдвижения Ю. Тимошенко от «Батьківщини».

«А дальше определили модель: каждый руководитель сам баллотируется в первом туре выборов, если выборы будут в два тура. Если Ю. Тимошенко допустят к выборам и она выиграет первый тур, то, думаю, другие оппозиционные лидеры будут поддерживать ее скорее всего», – считает политолог.

В. Фесенко прогнозирует, что если определят однотуровую систему выборов, оппозиционеры будут вынуждены определить единого кандидата. «Сложнее будет, если вдруг определят однотуровую систему выборов. Хотя этот сценарий также не гарантирует убедительной победы для В. Януковича,

но он теоретически возможен. В таком случае оппозиция будет вынуждена определить единого кандидата», – сказал он.

По мнению же президента аналитического центра «Открытая политика» И. Жданова, если Ю. Тимошенко таки будет баллотироваться в президенты в 2015 г., то у О. Тягнибока и В. Кличко нет морального права выдвигать свои кандидатуры.

В частности, аналитик прогнозирует, что кроме Ю. Тимошенко «Батьківщина» больше никого не станет выдвигать на президентских выборах. «Решение о выдвижении Ю. Тимошенко “Батьківщина” уже приняла – здесь шагов назад уже не будет. И хоть кампания еще не началась, но риски уже есть», – отметил И. Жданов.

Поэтому, по его словам, оппозиция должна разработать план А и план Б. «План А заключается в том, что если баллотируется Ю. Тимошенко, то тогда нет морального права у О. Тягнибока и В. Кличко выдвигаться. Но должен быть и план Б на случай, если Ю. Тимошенко по тем или иным причинам не сможет баллотироваться. Тогда надо обсуждать, кто будет единым кандидатом», – уточнил эксперт.

Со своей стороны, эксперт корпорации стратегического консалтинга «Гардарика» К. Матвиенко утверждает, что Ю. Тимошенко двумя годами заключения доказала, что она остается оппозиционным политиком номер один в Украине. По его мнению, экс-премьер сумела остаться не только символом оппозиции, но и менеджером оппозиционных сил.

«Поэтому абсолютно логично выдвижение Ю. Тимошенко кандидатом в президенты. Мы помним также, что Ю. Тимошенко призвала оппозицию идти тремя колоннами. Более того, она из тюрьмы призвала сейчас отказаться от персонификации политики и перейти к процессам», – напомнил эксперт.

«Таким образом, Ю. Тимошенко демонстрирует всем, что она является реальным политическим лидером. Абсолютно логично реального политического лидера выдвигать на пост Президента», – убежден К. Матвиенко.

Вместе с тем вопрос регистрации экс-преьера на выборах эксперт назвал вопросом мошенничества со стороны власти. «Она может искать какие-то казуистические способы, чтобы Ю. Тимошенко не зарегистрировать. Но это еще больше усилит моральное влияние Ю. Тимошенко в обществе. Власть здесь оказывается в ситуации цугцванга – какой бы шаг она не сделала, она работает против нее», – подчеркнул он.

А заведующий отделом теории и истории политической науки Института политических и этнонациональных исследований НАН Украины Н. Михальченко отмечает, что «Ю. Тимошенко сидит в тюрьме, лишена политических прав, и заявление о выдвижении ее кандидатом в президенты – это обман избирателей. Даже если удастся найти в украинском законодательстве лазейку, которая позволила бы зарегистрировать Ю. Тимошенко кандидатом, это будет колоссальной ошибкой оппозиции: вместо одного бывшего заключенного

выдвигается другой. Поэтому прежде, чем выдвигать Юлию Владимировну кандидатом в президенты, нужно, по крайней мере, решить проблему со снятием судимости.

Во-вторых, рейтинг Ю. Тимошенко в ряду лидеров оппозиции уже давным-давно далеко не на первом месте. Украина разочаровалась в ней. Не принципиально, удалось ли доказать ее вину, как ее судили (это уже другой, чисто политический вопрос), но у народа сложилось впечатление о том, что Ю. Тимошенко – коррупционер. И этого убеждения уже не избыть.

В-третьих, для действующего президента В. Януковича выдвижение Ю. Тимошенко будет большим подарком. Получить в соперники человека, которого один раз уже победил, более того, лишил политических прав – что может быть более желаемым?! Для В. Януковича это было бы единственной возможностью остаться на второй срок.

В-четвертых, в оппозиции есть лидеры, гораздо более авторитетные, с гораздо большим рейтингом, нежели Ю. Тимошенко, к тому же, не лишённые политических прав, не судимые. Прежде всего это – В. Кличко. Сегодня его рейтинг уже опередил рейтинг В. Януковича. И тут вдруг А. Яценюк “режет” его кандидатуру и выдвигает абсолютно непроходимую. Это можно назвать или глупостью, или полным непониманием реального положения дел.

В общем, заявление А. Яценюка (о выдвижении Ю. Тимошенко кандидатом в президенты от оппозиции – Ред.) – это или откровенная политическая глупость, или говорит о расчете на то, что Ю. Тимошенко все равно не зарегистрируют кандидатом, и тогда Арсений Петрович “вынужденно” станет ей органической заменой», – резюмирует эксперт.

В свою очередь, относительно предстоящих президентских выборов и роли Ю. Тимошенко в данном процессе директор социологической службы «Украинский барометр» В. Небоженко говорит следующее: «Если ее выпустят, то, конечно, Ю. Тимошенко пойдет на президентские выборы, потому что иначе это будет конец ее политической карьеры. Ей придется идти на президентские выборы. То, что она будет радикальнее других, понятно. Она будет забирать голоса всех, кто будет недоволен политикой В. Януковича. Но если они не глупые, то они же могут договариваться, как и в других странах мира. Это только у нас считается, что оппозиция неконструктивная и неудачливая. В других же странах оппозиция постоянно забирает власть, потом теряет ее – это же функциональное состояние. То есть все будет зависеть от того, как они договорятся. Может быть, это будет пара – президент Ю. Тимошенко и премьер-министр В. Кличко».

По мнению В. Небоженко, есть вероятность того, что Конституционный суд разрешит экс-премьеру баллотироваться в президенты. Это может произойти, если В. Януковичу станет понятно, что Запад не признает выборы без участия Ю. Тимошенко, добавил он.

По мнению директора Института глобальных стратегий В. Карасева, вероятность участия Ю. Тимошенко в выборах невысока, но такую вероятность абсолютно не стоит исключать.

«Заключенную сейчас экс-премьер-министра Украины Ю. Тимошенко могут выпустить из тюрьмы перед выборами 2015 г., если рейтинги В. Кличко будут слишком высоки», – считает эксперт. «Участие или неучастие в президентских выборах Ю. Тимошенко будет зависеть от рейтинговой динамики В. Кличко. Если при нынешних правилах избрания Президента у него будут реальные шансы на победу и если на него будет мало негатива или он окажется “тефлоновым” кандидатом, к которому не пристаёт негатив, это создаст серьезные проблемы для власти. Тогда во втором туре лучше иметь Ю. Тимошенко, чтобы В. Янукович смог второй раз ее победить, как это было в 2010 г. На нее негатив есть», – отметил В. Карасев.

Со своей стороны, председатель Комитета избирателей А. Черненко уверен, что экс-премьер-министру Ю. Тимошенко не дадут принять участие в президентских выборах 2015 г., но ее роль будет серьезной.

По его словам, если Ю. Тимошенко будет так или иначе освобождена, но без возможности принять участие в выборах (например, отправлена на лечение), она станет VIP-агитатором оппозиционного кандидата. «Тот, на кого она укажет, будет иметь большие преимущества», – подчеркнул А. Черненко. «Но если все останется, как есть сегодня, влияние Ю. Тимошенко будет все уменьшаться. И это объективно, ведь нельзя влиять на сознание граждан хотя бы без визуального контакта», – добавил он.

Следует также отметить, что в мировой практике пример Ю. Тимошенко – не единственный. Н. Мандела, который отсидел 25 лет за организацию забастовки рабочих в 1961-ом и за незаконное пересечение госграницы, стал президентом ЮАР, пробыв на этом посту десять лет. За попытку госпереворота экс-президент Венесуэлы У. Чавес также провел в тюрьме два года. Нынешний глава Пакистана по обвинению в коррупции пробыл за решеткой два года. Похожее происходило и в Европе: экс-глава Чехословакии В. Гавел провел в тюрьме чуть больше года.

«Но у всех была погашенная судимость. Да и переломные времена уже прошли. Н. Манделу выпустил тогдашний президент Ф. де Клерк. Их оппозиции нужен был сильный лидер, чтобы избежать бунтов и переворота. То же самое было и с У. Чавесом. Но мы уже пережили время переломных эпох. Нужна ли Ю. Тимошенко в качестве лидера оппозиции? Не уверен, ведь новая оппозиция с новыми лидерами у нас уже сформировалась», – отмечает политолог В. Карасев.

Также некоторые политологи прогнозируют скорый уход экс-премьер-министра Ю. Тимошенко из политики.

Так, по словам директора Украинского центра социальной аналитики Е. Филиндаша, он пессимистически оценивает вероятность возврата

Ю. Тимошенко в большую политику. Скорее всего, она сможет выйти на свободу только после того, как в Украине состоятся президентские выборы – в 2015 г., прогнозирует Е. Филиндаш. Ю. Тимошенко потеряла свою популярность и авторитет среди своего электората. Остальные политические лидеры, которые активно заявляют о себе в политике, вытесняют образ Ю. Тимошенко из массового сознания, подчеркнул эксперт. Политолог указал на то, что выход бывшего премьер-министра на свободу не гарантирует быстрого восстановления образа лидера среди украинских граждан.

В. Карасев добавляет, что «все политики ее поколения отходят от дел – В. Ющенко, В. Янукович, который, кстати, уже больше брокер тех процессов, которые происходят внутри правящего класса, чем руководитель государства». По словам политолога, сейчас в Украине наступила эпоха новых политиков. «Мы видим появление новых политиков – поколение 25–40-летних со своим видением того, что нужно делать и где должна быть политика. Кто пропустит мимо новые тренды, тот окажется вне политики», – подчеркнул эксперт.

В целом же Ю. Тимошенко является одним из основных факторов выборов-2015. Например, ее полноценное участие в избирательной кампании сделает довольно призрачными шансы на успех В. Кличко.

Также Ю. Тимошенко стала первым украинским политиком, которого официально выдвинул в президенты июньский объединительный съезд «Батьківщини». А предвыборным стартом экс-премьера вполне можно считать ее послание под названием «День Европы», в котором Ю. Тимошенко выступила инициатором национального круглого стола в поддержку евроинтеграции, усомнилась в необходимости единого оппозиционного кандидата в первом туре и назвала предстоящие выборы «резней».

Впрочем, поле для маневра у экс-премьера крайне ограничено – пока базовым вариантом считается ее переезд на лечение в Германию. О высокой вероятности такого развития событий заявил сопредседатель миссии Европарламента А. Квасьневский, об этом, наконец, свидетельствует обнародованный вывод немецких врачей о том, что Ю. Тимошенко необходима операция. Но госпитализация в Германии пока не открывает путь к ее политической реабилитации.

Правові аспекти

Е. Бусол, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. юридических наук

Основополагающие механизмы защиты права граждан на свободу мирных собраний в Украине

Урегулирование вопроса мирных собраний назрело в украинском законодательном пространстве уже давно, а в последние годы ситуация со свободой мирных собраний стремительно ухудшается. Резко возросло количество судебных решений на запрет проведения митингов и демонстраций. Причем все чаще такие запреты распространяются не на само событие, а на продолжительность времени и места его проведения и ограничения полномочий организаторов собраний.

В 2011 г. таких запретов было приблизительно около 203, а в 2012 г. – уже 313. Значительно возросло количество случаев привлечения организаторов мирных собраний к административной ответственности. Например, в 2012 г. их было более 100. Правоохранительные органы часто незаконно запрещают проведение мероприятий, бесосновательно задерживают их организаторов и участников, ограничивают маршруты собраний, закрывают доступ к местам проведения собраний или не обеспечивают защиту митингующих от нападений.

Многочисленные запреты на проведение политических акций, демонстраций, требование запретить носить маски во время массовых собраний становились поводами для споров во властных и экспертных кругах. К тому же логика отечественной юстиции требует толкования и дополнительного закрепления априори гарантированных прав. Поскольку украинская традиция не имеет богатой истории решения вопросов граждан путем применения такого демократического инструмента, как мирное собрание, эксперты считают необходимым принятие дополнительного законодательного акта, который бы устанавливал в таких условиях принципы взаимодействия народа и власти.

Украина при председательстве в Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) должна защитить права граждан на мирные собрания в регионе действия организации. Такую рекомендацию озвучили в Киеве члены постоянной группы ОБСЕ за свободу мирных собраний, в состав которой входят независимые ученые и правозащитники из стран-членов Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе.

В настоящее время Верховная Рада Украины планирует принять закон о мирных собраниях, который необходим для европейской интеграции и принятия которого ранее требовал от Украины Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ). В начале 2013 г. ЕСПЧ принял первое решение против Украины по делу «Алексей Веренцов против Украины» о запрете митингов и преследовании их участников – суд потребовал безотлагательно принять законодательство о мирных собраниях. Без нормативных, регулирующих эту сферу, документов решения украинских судов о запрете митингов будут считаться вынесенными без законных оснований.

В связи с этим в Верховной Раде зарегистрировано два проекта закона «О свободе мирных собраний».

Законопроект от 04.07.2013 г. № 2508а (законопроект № 2508а) подан народными депутатами от партии «Батьківщина» А. Шевченко, Г. Немырей, М. Джемилевым, И. Луценко, народными депутатами от Партии регионов Ю. Мирошниченко, С. Тигипко и И. Гайдошем, а также народным депутатом фракции Коммунистической партии Украины (КПУ) В. Самойленко.

Народными депутатами от партии УДАР М. Ионовой, В. Куренным, Р. Павленко и Р. Чернегой зарегистрирован так называемый альтернативный законопроект от 17.07.2013 г. № 2508а-1 (законопроект № 2508а-1).

Оба законопроекта определяют мирное собрание как публичное мероприятие, проводимое в публичном месте мирно, без оружия, в форме собрания, митинга, демонстрации, пикетирования, шествия или в любом сочетании этих форм или в иных, не запрещенных законом формах, для выражения личной, гражданской или политической позиции по любым вопросам. Также вводится понятие спонтанного мирного собрания – мирного собрания, которое является средством безотлагательного реагирования общества или группы людей на определенное событие или информацию, и о котором не было сообщено в срок, установленный настоящим Законом.

Напомним, что ранее народные депутаты уже пытались законодательно урегулировать свободу мирных собраний в Украине. Так, законопроект № 2450 (зарегистрированный в Верховной Раде Украины еще в 2008 г.) был принят в первом чтении, и Комитет по вопросам прав человека, национальных меньшинств и межнациональных отношений рекомендовал парламенту принять его в повторном втором чтении.

Проект Закона Украины «О порядке организации и проведения мирных мероприятий», под условным названием «Проект № 2450», за пять лет в парламенте претерпел довольно сложную историю и заработал у общественности репутацию репрессивного инструмента. Общественные активисты видят в нём угрозу ухудшения ситуации даже на фоне того, что в последние годы суды принимают позитивные решения по 90 % обращений органов государственной власти о запрете мирных собраний. Также проект получил два вывода

с критикой Европейской комиссии за демократию через право (Венецианской комиссии)¹.

В марте 2012 г. Верховная Рада приняла решение вернуть проект на повторное чтение. В этот раз в рабочую группу по его доработке было привлечено больше представителей общественности. В результате горячих дискуссий был утвержден компромиссный документ, который хотя и нельзя назвать идеальным, но, по мнению члена рабочей группы по доработке к повторному второму чтению законопроекта № 2450 Р. Куйбеды (Центр политико-правовых реформ), он может изменить отношение органов государственной власти к фундаментальному праву человека – на свободу мирных собраний. На его взгляд, важно, чтобы органы власти перестали видеть в мирных собраниях угрозу, а поняли, что это важный индикатор общественных проблем, которые государство обязано решать.

6 июня 2012 г. Комитет по вопросам прав человека, национальных меньшинств и межнациональных отношений утвердил подготовленный к повторному второму чтению проект закона о свободе мирных собраний и рекомендовал парламенту принять такой закон. Соответственно, проект закона получил название «О свободе мирных собраний», тогда как принятый в первом чтении проект назывался «О порядке организации и проведении мирных мероприятий».

Критику многих общественных организаций вызвало то, что законопроект № 2508 сохранял структуру и многие нормы старого законопроекта № 2450, который был раскритикован Европейской комиссией за демократию через право.

Законопроект № 2508а, по словам разработчиков, согласован как с представителями власти (Администрации Президента Украины, Министерства юстиции Украины, Министерства внутренних дел Украины), так и с представителями гражданского общества. К разработке привлекались также эксперты Международного фонда «Возрождение», Харьковской правозащитной группы, Украинского независимого центра политических исследований (УНЦПИ), Центра политико-правовых реформ (ЦППР). Авторы настаивают, что документ содержит ряд позиций, которые включены по настоянию общественных активистов, – он гарантирует право на контрсобрания, предусматривает запрет на проведение собраний исключительно через суд и в ограниченном количестве случаев и т. д.

А. Шевченко связывает необходимость законодательного закрепления таких нововведений тем, что в Украине все чаще нарушается право на мирный

¹ Европейская комиссия за демократию через право или так называемая Венецианская комиссия – консультативный орган по конституционному праву, созданный при Совете Европы в 1990 г. С 2002 г. участвовать в работе комиссии могут и страны, не входящие в СЕ. Основная форма работы комиссии – анализ законов и законопроектов государств-участников, затрагивающих проблемы конституционного права, в том числе стандарты выборов, права меньшинств и др.

протест, а местные власти по своему усмотрению ограничивают мирные собрания. Газета «День» приводит слова А. Шевченко по этому поводу: «Сегодня нам нужно пройти узкой дорожкой между властью, которая боится людей на улице, и радикальными активистами, которые считают, что никакой закон о мирных собраниях не нужен в принципе. Появление альтернативного законодательного акта может стать камнем преткновения в решении проблемы мирных собраний, поэтому я надеюсь, что мы будем едины в этом вопросе...»

Инициаторы законопроекта убеждены, что он устанавливает четкий и исчерпывающий перечень оснований для ограничения мирных собраний, что должно положить конец необоснованным судебным запретам. По их словам, закон предусматривает, что несообщение или несвоевременное сообщение о мирных собраниях не является основанием для их запрета. Также проект предусматривает возможность проведения спонтанных собраний в соответствии с европейскими стандартами. В беседе с изданием «День» эксперт УНЦПИ М. Лациба назвал зарегистрированный законопроект № 2508а одним из лучших в Восточной Европе. «Ключевые задачи, сформулированные в рекомендациях ОБСЕ, Венецианской комиссии и решениях Европейского суда по правам человека, реализованы в этом законопроекте», – сказал М. Лациба.

Проект предлагает принципиально новые нормы и подходы к решению вопросов взаимодействия общественности и власти при проведении мирных собраний. Главные преимущества этого законопроекта – ограничение круга властных структур, которые имеют полномочия по запрещению или внесению корректив в проведение гражданами мирных собраний, и декларация нормы, которая гарантирует публичность деятельности властных органов, в которые поступают сообщения о проведении акции.

Практика последних лет, а именно – долговременные запрещения на проведение каких-либо акций общественности в определенных судах или органами власти местах г. Киева: на ул. Банковой, у Администрации Президента Украины, в Междугорье, под стенами здания прокуратуры, привели к появлению в законопроекте № 2508а норм об отстранении органов власти от урегулирования вопроса проведения соответствующих мероприятий. В связи с этим М. Лациба говорит: «Органам местного самоуправления запрещено принимать свои порядки проведения мирных собраний. Ныне, как минимум, в 90 городах по всей Украине ограничиваются места проведения мероприятий или устанавливаются дополнительные условия. В одном городе вообще предлагают сделать благотворительное пожертвование для получения права на проведение собрания». «Теперь законопроектом предлагается установить единые правила для всей Украины», – подчеркивает он.

Что же касается суда, то законопроектом предусмотрен исчерпывающий перечень оснований, опираясь на которые последний может ограничить или запретить проведение того или иного собрания. К тому же законодательный

акт призван отменить возможность «автоматического запрещения», то есть установление судом срока, на протяжении которого проведение мероприятия в том или ином месте будет незаконным. «В случае принятия представленного проекта, суд сможет запретить проведение только одной конкретной акции», – объясняет М. Лациба. Кроме того, законопроект исключает возможность отмены мероприятия из-за визита должностных лиц или празднования.

Вместе с тем правозащитники, в частности председатель Института «Республика» В. Чемерис, утверждают, что законопроект «О свободе мирных собраний» № 2508а, инициированный представителями власти и оппозиции, несет в себе много угроз для реальной свободы мирных собраний граждан. По его словам, несмотря на его регистрацию под новым номером, этот законопроект «буквально слово в слово повторяет законопроект № 2450, который из-за протестов общественности был снят с рассмотрения предыдущей Верховной Радой». В. Чемерис констатирует: «Очевидно, в связи с тем, что социальная ситуация в Украине становится очень напряженной, власти просто необходимо иметь закон для того, чтобы уже по закону пресекать собрания людей, которые выступают за свои права или хотят каким-то образом изменить Украину». Он отметил, что законопроект № 2508а устанавливает, в частности, необходимость сообщения о проведении собрания за 48 ч. В настоящее время никакого срока не существует де-факто и де-юре.

По мнению В. Чемериса, власть может запретить все неугодные митинги, в связи с чем станет больше судебных запретов на проведение собраний и станет меньше самих собраний. Кроме того, отметил он, законопроект не уменьшает, а лишь изменяет формулировку основания для запрещений митингов, что также может повлечь за собой судебные запрещения собраний. В. Чемерис предостерегает, что в случае, если этот законопроект станет законом, практически невозможно будет проводить спонтанные собрания, например, такие, как протест во Владивке.

Также законопроект, по мнению правозащитников, ограничивает права несовершеннолетних и недееспособных. В то же время в нем слишком регламентированы требования к сообщению о проведении собрания. Теперь можно указывать лишь время и место собрания, а новые требования указывать численность и цель собрания могут стать фактическим основанием для запрещения мероприятия.

В. Чемерис отмечает также, что в случае принятия закон, по сути, узаконит местные положения, которые ограничивают право на протест. Так, сейчас соответствующие положения можно отменить в суде, а в случае принятия закона они станут законными и обжаловать их будет нельзя.

Кроме того, по его словам, данный закон даст основания милиции задерживать участников собраний на основании ст. 185 Кодекса Украины об административных правонарушениях (злостное неповиновение законному распоряжению или требованию работника милиции, члена общественного формирования

по охране общественного порядка и государственной границы, военнослужащего), и такие действия милиции будут признаваться судом законными.

Заметим, что Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ) признал недопустимость привлечения к ответственности участников митингов по ст. 185-1 Кодекса об административных правонарушениях (КоАП) «Нарушение порядка организации и проведения собраний, митингов, уличных походов и демонстраций») до принятия закона. «Так как законопроект детально регламентирует поведение участников и организаторов собраний, то свобода собраний уже перестанет быть свободой», – считает правозащитник.

В то же время, по словам В. Чемериса, многие депутаты не собираются поддерживать этот законопроект, так как он был зарегистрирован без консультаций с общественностью. По его словам, практически вся оппозиция и часть Партии регионов не собираются голосовать за этот законопроект. По мнению В. Чемериса, наилучшим вариантом для Украины является вообще отсутствие такого специального закона и реформирование Кодекса Украины об административных правонарушениях, Кодекса административного судопроизводства Украины, а также ряда законов, в частности, о милиции и местном самоуправлении.

Что касается альтернативного законопроекта № 2508а-1, то по данным пресс-службы партии УДАР, он базируется на положениях проекта документа о мирных собраниях, который получил в 2011 г. позитивное заключение Венецианской комиссии. Законопроект депутатов от УДАРа предусматривает существенное увеличение свободы мирных собраний по сравнению со всеми ранее разработанными проектами документов. В частности, предусмотрено, что сообщение о проведении мирного собрания на территории одного населенного пункта или одного района можно подать за шесть часов до его начала. А в случае, если ориентировочное количество участников будет составлять более 1 тыс. человек, или мирное собрание проводится на территории более чем одного района или области, – за 24 ч., проинформировали в партии, напомнив, что документы, которые раньше разрабатывались, устанавливали срок 48 ч. Кроме того, законопроект «ударовцев» сужает возможности для судебных запретов мирных собраний. В частности, судья не сможет запретить митинг на основе своих предположений, что мирное собрание может быть использовано якобы для пропаганды «международной, религиозной и другой вражды», а также «пропаганды войны, насилия, нарушения основополагающих прав и свобод», если такая цель не указана в поданном в органы исполнительной власти или органы местного самоуправления сообщении. Нельзя также будет запретить мирные собрания из-за привычных зимних эпидемий гриппа или острых респираторных заболеваний.

Проект документа прямо определяет возможность для мирных собраний иметь несколько организаторов, а также устанавливает более строгую ответственность милиции за бездеятельность или противоправные действия во вре-

ми мирных акций. Предусмотрено, что работники милиции обязаны представляться и предъявлять служебное удостоверение по требованию гражданина, а не только в случаях, когда правоохранитель обращается к гражданину. Также они должны иметь на форме жетон.

Предлагается обязать правоохранителей удалять провокаторов с митинга в случае, если с такой просьбой к ним обратились организаторы мероприятия. Кроме того, предусматривается, что органы, регистрирующие сообщение о мирном собрании, должны проводить такую регистрацию на протяжении всего рабочего времени, а не только в определенные дни и часы.

Таким образом, в законопроекте № 2508а-1, который внесен на рассмотрение Верховной Рады Украины народными депутатами из фракции партии УДАР, в целом, предусмотрены нормы, которые реализуют конституционное право граждан на мирные собрания. Один из авторов законопроекта, народный депутат Украины Р. Павленко отметил, что данный законопроект разрабатывался с участием представителей общественных организаций и что его основная идея – право граждан на мирные собрания является конституционно гарантированным правом и дело государства – лишь помочь человеку реализовать это право, а не создавать преграды, чем бы эти преграды не были обусловлены. По мнению Р. Павленко, если бы сегодня данный законопроект действовал как закон, то конфликтов, которые сегодня происходят в связи с протестами против произвола милиции в ряде регионов, можно было бы избежать. Народный депутат утверждает, что в законопроекте предусмотрены широкие права организаторов акции, в частности, на установку сцены, на ведение агитации, на сбор подписей, организацию шествия.

При этом он заметил, что «есть так называемые спонтанные акции, и если люди мгновенно прореагировали на событие, но при этом не нарушают Конституцию Украины, не нарушают прав и свобод других людей, то никто не может лишь на том основании, что они не уведомили об акции, разогнать их или оспорить их право на мирные собрания и высказывание своей позиции без оружия и насилия». Депутат отметил, что в законопроекте прописано, на каких основаниях может быть ограничено право на мирные собрания. По его словам, только суд может ограничить это право. При этом он подчеркивает: «Важно то, что законопроектом судья лишен возможности фантазировать о том, что эта акция может привести к конфликту и на этом основании запрещать проведение акции».

В условиях правовой неопределенности в регулировании мирных собраний судебная практика продолжительное время оставалась разной и противоречивой. Однако в последние годы обозначилась четкая тенденция пренебрежения со стороны украинских судов Конституцией Украины и ст. 11 Европейской Конвенции о защите прав человека.

При этом суды все чаще применяют советское законодательство или местные акты относительно мирных собраний. По результатам мониторинга

СМИ, подав иск о запрете мирного собрания, власть выигрывает дело приблизительно в 90 % случаев. Это многие связывают со значительной потерей независимости судей после судебной реформы, однако это также является прямым следствием правовой неопределенности.

Тактика не признавать такие судебные решения или называть их неправосудными, малопродуктивна. Так, каждый для себя может решить, что какое-то решение – правосудно, что, по сути, является шагом в сторону правовой анархии. Представим, что завтра милиционер или чиновник будут называть судебные решения, которые им не нравятся, неправосудными и не будут исполнять их. Такая позиция лишь приводит к новым конфликтам и не способствует решению старых. При такой тактике митингующие сразу теряют правовые механизмы защиты, поскольку пренебрегают правом. Кроме того, они входят в конфликт с органами правопорядка. При этом те, кто призывает не признавать судебные решения, не предупреждают других о возможных отрицательных правовых последствиях. Маловероятно, что такие неправовые уличные пути решения конфликтов всех устроят.

В такой ситуации также неправильно стремиться выводить суд за рамки отношений между организаторами мирных собраний, местным самоуправлением и органами правопорядка. А это бывает, когда, например, возникает желание установить настолько малый срок уведомления о мирном собрании, чтобы у власти не было даже возможности подать заявление о его ограничении. Однако именно суд и только суд должен уравнивать права и интересы.

К сожалению, ни Высший административный суд Украины (ВАСУ), ни Конституционный Суд Украины не смогли сформировать должную судебную практику, руководствуясь верховенством права и Европейской конвенцией о защите прав человека. ВАСУ обобщил судебную практику по таким делам в начале 2012 г., однако это не привело к каким-либо положительным результатам. Всё говорит о том, что правовая неопределенность, умноженная на зависимость судов от власти, будет продолжать делать свое дело. Именно поэтому законодатель, на основе принципов права, должен создать надлежащую правовую основу для новой судебной практики.

Норма законопроекта № 2508а об установлении срока, в течение которого организатор должен сообщить в органы власти о намерении проведения мирного собрания, получила негативные отзывы общественности. Основным аргументом является то, что суды, зная о намерении провести то или иное «неудобное власти» собрание, будут иметь возможность его запретить. Согласно редакции данного законопроекта, власть должна быть проинформирована относительно организации мероприятия за 48 ч. до его начала. Кстати, подобный процедурный момент задекларирован законами большинства развитых стран. Такую критику опровергает как М. Лацуба, по мнению которого толкование нормы Конституции Украины о «предварительном сообщении» является уместным, так и В. Пацкан. «В экспертном выводе Венецианская комиссия

советует назначить срок сообщения о проведении мероприятия за четверо суток. Хотя определенные представители общественности и настаивали на отмене временных ограничений, существует понятие общественной безопасности: именно в этом ключе должны работать правоохранительные органы. Например, недавно в Киеве был гей-парад. Если бы не было милиции, могла бы быть бойня», – констатирует депутат.

Важным нововведением является и статья, которая отмечает, что несвоевременное сообщение или несообщение в государственные органы о проведении мероприятия не является поводом для его запрещения. Также в закон вводится понятие «спонтанного собрания», сообщить власти о котором можно непосредственно в то время, когда оно происходит. Еще одной из новинок является возможность проведения контрсобраний, которые пока что запрещены.

Дополнительным позитивом вышеупомянутого документа является и то, что он будет функциональным при любой власти. «Законопроект выписан под общественность: должен обеспечивать ее возможность выражать свое мнение и давать любой власти понять, что она должна работать для народа», – говорит В. Пацкан. Вопреки этому, «ударовец» не исключает возможности представления альтернативного законопроекта.

Однако прогнозы о принятии такой инициативы пессимистичны. «Большим достижением законопроекта является то, что он содержит подписи фракции Партии регионов, то есть можно говорить о согласии правительственных структур, Министерства юстиции Украины, соответствующего подразделения Администрации Президента Украины и Министерства внутренних дел Украины. Это очень неплохой компромисс, ведь понятно, что голосов одной лишь оппозиции не хватит для его принятия. В условиях отсутствия какого-либо законодательного акта, который бы объяснял и расшифровывал положение Конституции Украины в контексте мирных собраний, однозначно лучше принять данный сбалансированный и согласованный закон», – подытожил М. Лациба. «Возможны многие поправки и уточнения, но действующая редакция готова к принятию в первом чтении», – добавил он.

По словам М. Лацибы, предложенные поправки, которые не нашли своего отражения в действующем проекте, не являются альтернативными, а, скорее, носят уточняющий характер. Народный избранник А. Шевченко заверил, что общественность не останется в стороне от формирования проекта даже после его регистрации. «Как председатель рабочей группы по доработке закона я уже начал вместе с экспертами и активистами отрабатывать поправки к будущему второму чтению. Наша цель – закон, который расширит территорию свободы в Украине», – отметил он. В конце эксперт УНЦПИ отметил, что проект содержит значительный демократический, либеральный потенциал и основополагающие механизмы защиты права на свободу мирных собраний.

«Закон «О свободе мирных собраний» сильно упростит проведение акций протеста и защитит их участников. Это особенно актуально сейчас, когда лю-

ди вынуждены бороться даже за права на труд и зарплату. Именно поэтому коммунисты активно участвовали в разработке этого законопроекта», – заявил народный депутат Украины от КПУ, второй секретарь Житомирского обкома партии В. Самойленко, комментируя то, что в парламент поступил законопроект № 2508а «О свободе мирных собраний», соавтором которого он является.

«Компартия подключилась к разработке этого проекта, чтобы внести в него нормы, действительно нужные для защиты прав украинских граждан, – сказал В. Самойленко. – В необходимости этих норм коммунисты убедились в ходе проведения проекта «Работа. Зарплата. Защита». Кроме того, в Украине ухудшается социально-экономическая ситуация. Люди все чаще вынуждены выходить на улицы и защищать элементарные права на труд, зарплату и отдых. Однако они тут же приравниваются к участникам несанкционированных акций, могут быть задержаны и отданы под суд».

У граждан попросту нет инструментов защиты, отметил парламентарий. Поэтому сегодня закон, защищающий организаторов и участников мирных собраний, особенно необходим. «Этот закон обеспечит людей труда хотя бы минимальной защитой их прав перед буржуазным работодателем, – еще раз подчеркнул В. Самойленко. – Проблема – в другом. Хоть в создании закона и приняли участие оба буржуазных лагеря – и Партия регионов, и «псевдооппозиция», есть серьезные опасения, что для них этот документ – лишь способ пиара. Они без труда сделают так, чтобы закон не был принят. В этом деле, как мы знаем, и «регионы» и «оппозиция» очень изобретательны. Первые любят объявлять неугодные законопроекты неконституционными. Вторые поступают проще – вносят в Раду социально важные законы, а потом... просто не голосуют за них».

Подытожив сказанное, можно сделать вывод, что в настоящее время в Украине нет четкого правового регулирования организации и проведения мирных собраний, что приводит к многочисленным коллизиям и разногласиям. Органы власти, суды и милиция параллельно применяют три взаимоисключающих источника регулирования этого вопроса. Одни, представляющие меньшинство, основываются исключительно на ст. 39 Конституции Украины. Другие (по меньшей мере 50 городов Украины), пользуются сомнительными с конституционной точки зрения решениями органов местного самоуправления, подменяющими закон. Третьи вообще применяют печально известный Указ президента Верховного Совета СССР от 28 июля 1988 г. № 9306-XI «О порядке организации и проведения собраний, митингов, уличных походов и демонстраций в СССР», что также вызывает большое сомнение в его конституционности.

Можно долго спорить о том, какой из этих способов регулирования правильный и конституционный, но практика показывает, что пока каждый из них применяется. В такой ситуации организатор собрания, по сути, не в силах предусмотреть, на основании какого законодательного акта будет толковаться

его поведение, и поэтому он всегда может невольно нарушить какую-либо норму закона.

По утверждениям обозревателей, общество не верит, что власть улучшит законопроект о протестах в Украине, так как законопроект № 2508а был зарегистрирован до того, как него были внесены ключевые правки от общественности. В связи с этим, В. Чемерис отмечает, что «опасность этого процесса, прежде всего, заключается в том, что ни общественность, ни профильный парламентский Комитет по правам человека, согласно Регламенту Верховной Рады, не смогут существенно повлиять на текст законопроекта после того, как он пройдет первое чтение».

Согласно законопроекту, «спонтанность» протестов невозможно будет доказать ни милиции, ни судебному исполнителю, ни судье. Проект также предусматривает возможность запрещать в суде собрания, о которых власть не была оповещена, а также возможность принимать новые антиконституционные положения местных органов власти, призванные ограничить свободу мирных собраний. Кроме того, законопроект актуализирует использование таких репрессивных механизмов относительно протестующих как тюремное заключение, административные аресты сроком до 15 суток и демотивирующие многотысячные штрафы за «преднамеренное невыполнение решения суда» или «злостное неповиновение законному распоряжению или требованию работника милиции».

Представитель Общественного движения «Отпор» (укр. – «Відсіч») А. Иванов считает, что из-за закона № 2508а правоохранители получают право отгонять участников мирного собрания от административных зданий и мест прохода должностных лиц. «Поскольку после первого чтения власть не собирается убирать опасности из законопроекта, то единственным способом остановить негативные законодательные реформы есть регистрация законопроекта альтернативного и массовые протесты общественных организаций и профсоюзов против принятия проекта № 2508а», – считает эксперт Всеукраинской инициативы «За мирный протест» Д. Синченко, а также добавляет, что альтернативный проект уже разработали украинские общественные организации.

Представитель Конфедерации свободных профсоюзов Украины (КСПУ) Д. Левин обратил внимание на другие зарегистрированные законопроекты, призванные ограничить свободу протестов. В частности, проект нового Трудового кодекса Украины от 22.04.2013 г. № 2902 также ограничивает право на протест, но на рабочем месте. А в проекте закона «О прокуратуре» от 12.12.2012 г. № 0886 в ст. 6 депутаты вообще прописали запрет пикетировать помещение органов прокуратуры.

Интересным представляется заявление Всеукраинской инициативы «За мирный протест», которое появилось 5 июля 2013 г. на политических сайтах сети Интернет. Всеукраинская инициатива «За мирный протест» выражает возмущение по поводу того, что происходит в оппозиционной депутатской

фракції парламента Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», народні депутати котрої, пренебрегаючи переговорами з представителями українських громадських організацій, 4 юлія зареєстрували «убийствений» для свободи мирних зборань в Україні, так називаний «законопроект «Захарченко-Ставнийчук»» под № 2508а.

Аналитики отмечают, что законодательная инициатива является «близнецом» скандального проекта № 2450, попытки принятия которого неоднократно вызвали массовые протесты общественных организаций и профсоюзов по всей Украине. Под ударом, прежде всего, – массовые мирные акции в политическом или экономическом плане. Учитывая такую опасность законопроекта, у Всеукраинской инициативы «За мирный протест» возникают совершенно логичные вопросы как к депутатской фракции Всеукраинского объединения «Батьківщина», так и лично к его лидеру А. Яценюку.

В. Боровой задается вопросами: «Убийственный для свободы мирных зборань в Україні законопроект № 2508а является частью стратегии «Батьківщини» на будущие президентские выборы, или «Батьківщина» просто не контролирует законотворческие аппетиты своих депутатов? Не собирается ли «Батьківщина» после президентских выборов сливаться з парламентом – Партией регионов и Коммунистической партией Украины, депутаты которых также являются подписантами-соавторами законопроекта № 2508а? Почему «Батьківщина», как единственная политическая сила, которая упомянула свободу мирных зборань в своей передвыборной программе, прямо нарушает одно из своих обещаний о «гарантии соблюдения прав граждан на мирные собрания» и о том, что «процедура уведомлений о проведении митингов и других мирных зборань граждан будет максимально простой?».

По его словам, похоже, что все декларации направлены исключительно на получение политических дивидендов, а их суть остаётся малопонятной даже для авторов призывов и заявлений. Одновременно создаётся впечатление, что, поняв всю неспособность склонить людей к протестам в рамках акций «Вставай, Украина!», А. Яценюк и компания решили таким образом исключить любые обвинения в свой адрес со стороны украинского избирателя о том, почему дальше оппозиция не действует и не защищает своих приверженцев. Но теперь у А. Яценюка и компании всегда будет оправдание – «акцию не разрешили, так как это противоречит закону». При этом В. Боровой замечает, что именно благодаря этому закону, который А. Яценюк и его фракция сами же и поддержали, они фактически обеспечили себе алиби на все замечания общества.

С законодательной инициативой о штрафовании на сумму до 3400 грн или лишении свободы на срок до одного года участников митингов, которые умышленно скрывают свое лицо под масками, капюшонами, шарфами, выступил народный депутат В. Колесниченко. Законопроект о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины (относительно усиления мер противодействия экстремистской деятельности) зарегистрирован в пар-

ламенте под № 2600а. Документом предлагается установить, что умышленное препятствование идентификации личности путем использования масок, капюшонов, шарфов, бандан или иных способов сокрытия лица человека во время проведения митингов, пикетов, манифестаций и других общественных и политических акций, влечет наложение штрафа в размере от 50 до 200 необлагаемых минимумов доходов граждан или лишение свободы на срок не более одного года. При этом такая норма не будет распространяться на работников правоохранительных органов, медицинских работников, работников служб преодоления ЧС, военнослужащих вооруженных сил, государственных служащих, лиц, которым необходимо прикрывать лицо в связи с условиями выполнения служебных обязанностей, лиц, являющихся участниками театральных и хореографических спектаклей, лиц, имеющих заболевания, передающиеся воздушно-капельным путем, или лиц, которые используют медицинские маски как средство защиты от инфекций на время официального объявления эпидемии.

По словам члена рабочей группы по доработке к повторному второму чтению законопроекта № 2450 Р. Куйбиды (Центр политико-правовых реформ), важно добиться, чтобы за само несообщение или несвоевременное уведомление организатора мирного собрания не привлекали к административной ответственности. А в соответствии с практикой Европейского суда по правам человека, «право на участие в мирном собрании имеет такое большое значение, что к лицу нельзя применять санкции – даже в виде самого малого дисциплинарного наказания – за участие в незапрещенном собрании, если только такое лицо не совершит при этом действия, которые заслуживают осуждения».

Итак, мирные собрания – не просто прихоть человека. Нередко они продиктованы насущными общественными проблемами. С другой стороны, реализация свободы мирных собраний не может зависеть от воли власти и налагает определенные обязанности на нее, чего нет, когда речь идет о других массовых мероприятиях. Свобода мирных собраний является формой реальной демократии, что способствует высказыванию разных взглядов и развитию диалога между властью и обществом. Поэтому необходимо доктринально изменить этот подход, что невозможно без принятия закона.

В то же время депутат от парламентской фракции «Батьківщина» А. Бригинец в эксклюзивном интервью изданию Inpress.ua высказал мнение, что «если этот закон будет ухудшать ситуацию со свободой собраний, то принимать его не стоит».

На данном этапе практику реализации свободы мирных собраний в Украине можно назвать неудовлетворительной. Народным депутатам Украины, руководителям фракций и групп Верховной Рады Украины было направлено обращение с просьбой рассмотреть вопрос реализации права на свободу мирных собраний. Обращение было составлено следующими правозащитными организациями: Центром политико-правовых реформ, Украинским независи-

мым центром политических исследований, Харьковской правозащитной группой, Международным фондом «Возрождение», Союзом по правам человека, Украинским Хельсинским союзом по правам человека.

Правозащитниками было одобрено решение членов Комитета Верховной Рады Украины по правам человека поддержать законопроект «О свободе мирных собраний». Кроме того, правозащитники обратились к профильному Комитету с просьбой создать рабочую группу для дальнейшей подготовки соответствующего проекта. Следует отметить, что перед окончательным принятием проекта к дискуссии будут привлечены эксперты Совета Европы и ОБСЕ (*При подготовке материала использованы такие источники информации: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/7/29/95462.htm>; ЛІГА.net (<http://smi.liga.net/articles/2013-04-23/9235841>); <http://press.unian.net/rus/pressnews-112848.html>; <http://inpress.ua/ru/politics/12523-vlast-i-oppozitsiya-predlagayut-uzakonit-svobodu-mirnykh-sobranij>; <http://glavcom.ua/news/141209.html>; <http://odessa-daily.com.ua/news/obcshestvennost-ne-verit-chto-vlast-uluchshit-zakonoproekt-o-protestah.html>; <http://sxemy.com/stengazeta/?id=2288&t=5>; <http://blog.censor.net.ua/posts.phtml?postID=9063>; <http://www.day.kiev.ua/ru/article/podrobnosti/kak-proyti-uzkoj-dorozhkoj>; Закон і Бізнес (http://zib.com.ua/ru/36006-mitinguyuschih_v_maskah_predlagayut_shtrafovati_ili_sazhat.html); Радіо «Свобода» (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/24896611.html>); KorrDon.info (<http://korrdon.info/ukraine/print:page,1,47091-zaregistrovan-zakonoproekt-o-svobode-mirnykh-sobranij.html>); Сайт Коммунистической партии Украины (<http://www.kpu.ua/vasilij-samojlenko-zakon-o-svobode-mirnykh-sobranij-zashchitit-organizatorov-i-uchastnikov-akcij-protesta/?lang=ru>); RPS Legal Advisor (<http://rps-la.com.ua/novosti/kogda-budet-razrabotan-proekt-o-svobode-mirnykh-sobranij.html>); Громадський портал Львова (<http://www.gromada.lviv.ua/analytic/586>); <http://kommersant.ua/doc/2168021>)).*

Економічний ракурс

В. Пальчук, младш. науч. сотруд. «СІАЗ» НБУВ

Многоаспектность украинско-китайских внешнеэкономических отношений

В географической структуре внешнеэкономической деятельности среди стран, с которыми Украина развивает сотрудничество, в последнее время на ведущие позиции выходит Китайская народная республика (КНР). Уровень делового

вого сотрудничества двух стран с 1992 г., когда стороны установили дипломатические отношения, сохраняет непрерывную тенденцию к повышению. Президент Украины В. Янукович в своем ежегодном послании «О внутреннем и внешнем положении Украины в 2013 году» отметил Китай одним из главных стратегических партнеров Украины совместно с США и Россией, а приоритетными формами сотрудничества с этими странами глава государства назвал развитие экономического и торгово-инвестиционного сотрудничества.

В 2012 г. стороны отметили 20-летие установления дипломатических отношений между КНР и Украиной. Комментируя это, в своем эксклюзивном интервью Китайскому информационному интернет-центру посол КНР в Украине Ч. Сиюнь отметил, что в 1992 г., когда стороны установили дипломатические отношения, объем товарооборота составил лишь 230 млн дол., тогда как в 2011 г. он достиг рекордной суммы – 10 млрд дол., увеличившись в более 40 раз². По результатам 2011 г. Китай был третьим по величине торговым партнером Украины (пропустив вперед безусловного лидера Российскую Федерацию и лишь немного уступив Германии).

Деловое сотрудничество КНР и Украины является важной составной частью двусторонних отношений. Сейчас у КНР есть все возможности занять второе место среди 200 стран – торговых партнеров Украины. В период января – мая 2013 г. среди крупнейших стран-партнеров Украины экспорт отечественных товаров в Китай увеличился на 65,9 %. Такую цифру назвал экс-министр экономики Б. Данилишин. По его словам, если ситуация и дальше будет развиваться подобным образом, то на ближайшие годы центр украинских внешнеэкономических отношений может быть перенесен в Шанхай. «Однозначно могу сказать, что такого резкого скачка экспорта украинской продукции, как в Китай, так и импорта из этой страны в этом году, не было ни к одной стране за все годы независимости», – заявил он.

На данный момент КНР является первым торговым партнером Украины в Азии, Украина – третьим торговым партнером КНР в СНГ. Начиная с 1992 г., векторы развития делового сотрудничества во внешнеэкономической деятельности расширились и на сегодня составляют такие отраслевые направления: наука, образование, культура, торговля, финансы, энергетика, инфраструктурное строительство, информационные технологии, телекоммуникация, машиностроение, автомобилестроение, транспортная инфраструктура, добыча полезных ископаемых, химическая промышленность, сельское хозяйство. В связи с расширением сфер делового сотрудничества в 2011 г. стороны создали Межправительственную комиссию сотрудничества на уровне вице-премьеров, что играет важную роль для всестороннего планирования и проектирования в общей стратегии развития взаимоотношений в разных отраслях для

² Посол Китая в Украине Ч. Сиюнь дал эксклюзивное интервью Китайскому информационному Интернет-Центру // Посольство Китайской народной республики в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ua.chineseembassy.org/rus/xwtd/t895574.htm>.

двух сторон. В комиссию вошли шесть подкомиссий, таких как торгово-экономическая, сельскохозяйственная, научно-техническая, авиационная, образовательная и культурная, которые в едином взаимоотношении разрабатывают планы сотрудничества в этих отраслях.

В дальнейшем развитии внешнеэкономического сотрудничества между Украиной и КНР заинтересованы обе стороны. В частности, посол КНР в Украине Ч. Сиюнь высказал позицию китайской стороны в отношении развития стратегического партнерства с Украиной в следующих направлениях. Во-первых, усилить торгово-экономическое сотрудничество, расширять масштаб торгового сотрудничества, оптимизировать торговую структуру, повышать долю продукции с высокой добавленной стоимостью и продукции новых и высоких технологий в двусторонней торговле, повышать качество и уровень сотрудничества. Во-вторых, реализовывать важные проекты. Китайская сторона предлагает правительствам двух стран создать благоприятные условия для реализации проектов сотрудничества в целях эффективного выполнения проектов с высокими социально-экономическими результатами. В-третьих, взаимно расширять объем инвестирования. Китайское правительство поощряет сильные китайские предприятия к инвестированию в Украину, кроме того, оно готово далее предоставлять поддержку по важным проектам сотрудничества. В-четвертых, углублять сотрудничество в сфере высоких технологий. Исходя из собственной стратегии развития, стороны должны разворачивать свои преимущества и проводить обширное сотрудничество в сферах авиации, судостроения, биологии, разработки и применения новых материалов, а также активно стимулировать превращение научно-технических результатов в реальное использование в производстве.

Такую позицию китайской стороны поддерживают многие китайские аналитики, которые видят в Украине потенциальный рынок для экспорта продукции КНР, источник природных ресурсов и научно-проектных, технологических знаний, а также возможность взаимовыгодного инвестирования различных отраслевых направлений в деловом сотрудничестве. В частности, профессор Китайской академии общественных наук Ч. Хунгэнь утверждает, что на украинском рынке существует ниша для китайского экспорта, КНР же заинтересован в импорте природных ресурсов – Украина ими действительно богата. К тому же, есть потребность в проектах строительства инфраструктуры – дорог, заводов, мостов. Китайская сторона могла бы в них инвестировать. Страны могли бы объединить усилия в вопросе совместной добычи и использования природных ископаемых. По его мнению, потенциал сотрудничества с Украиной для Китая на сегодня в полной мере еще не раскрыт.

Не смотря на отрицательное сальдо во внешней торговле с КНР, официальный Киев также полагает, что китайский рынок имеет большой потенциал для украинского экспорта и является поставщиком многих видов продукции, которая не может быть создана в Украине вследствие международной специали-

зации и природно-климатических условий. «Нам необходимо улучшить структуру нашего торгового баланса, так как сейчас в Украине отрицательное сальдо торгового баланса. Поэтому мы призываем наших китайских партнеров больше покупать украинские товары для того, чтобы сбалансировать наши торгово-экономические отношения. Нам есть, что предложить Китаю», – высказал предложение украинской стороны премьер-министр Украины Н. Азаров во время встречи с заместителем главы Центрального военного совета КНР генерал-полковником С. Цилянном.

С. Цилян акцентировал внимание украинской стороны на быстром развитии отношений между Пекином и Киевом в выполнении повышения показателей уровня товарооборота между странами. «Мы уже практически выполнили задачу, которую поставили наши лидеры с превышения товарооборота в 10 млрд дол., и мы должны идти к новой цели – 20 млрд дол.», – отметил он. При этом выполнение задачи повышения товарооборота между странами не предусматривает, по мнению китайской стороны, сбалансирование торгово-экономических отношений и улучшение структуры торгового баланса Украины.

По данным Государственной службы статистики Украины, в структуре внешней торговли товарами Украины с Китаем за январь – май 2013 г. экспорт составлял 1215911,4 тыс. дол., импорт – 3423170,0 тыс. дол., торговое сальдо было в минусе и составило – 2207258,6 тыс. дол.. В 2012 г. соответственно экспорт составил 1777177,6 тыс. дол., импорт – 7899639,6 тыс. дол., сальдо исчислялось в – 6122462,0 тыс. дол. В 2011 г. экспорт – 2180034,4 тыс. дол., импорт – 6268333,8 тыс. дол., сальдо составило – 4088299,4 тыс. дол. Данные украинской службы статистики показывают, что в предыдущие годы во внешней торговле Украины с Китаем украинская сторона также больше импортировала китайской продукции чем экспортировала на китайский рынок.

В тоже время, для Украины во внешней торговле услугами с Китаем освоение данного внешнеэкономического сотрудничества выглядит оптимистичнее. В частности, по данным Государственной службы статистики Украины, в структуре экспорта-импорта услугами в 2009 г. экспорт становил 7 4637,0 тыс. дол., импорт – 15446,2 тыс. дол. В 2010 г. соответственно экспорт – 73869,5 тыс. дол., импорт – 17547,3 тыс. дол., 2011 г. – экспорт 75171,4 тыс. дол., импорт – 14767,5 тыс. дол., 2012 г. – экспорт 81173,6 тыс. дол., импорт 26957,7 тыс. дол.

1. Аграрный вектор развития внешнеэкономических отношений между Украиной и Китаем

Китай для Украины довольно интересен как потенциальный рынок сбыта сельскохозяйственной продукции, и первым существенным достижением в данной сфере стало заключение в прошлом году контракта о поставках

украинской кукурузы в обмен на кредит в размере 3 млрд дол. от Экспортно-импортного банка Китая. Получателем данного кредита стала Государственная продовольственно-зерновая корпорация Украины (ГПЗКУ), и на данный момент уже ведутся отгрузки украинского зерна на рынок азиатской страны. Всего же ГПЗКУ, используя средства, предоставленные Китаем, планирует закупить на внутреннем рынке Украины 4 млн т зерна урожая 2013 г. и к его концу экспортировать из данного объема 2 млн т. Китай готов принять порядка 3 млн т кукурузы ежегодно по тем рыночным ценам, которые будут установлены на момент экспорта.

В свою очередь украинская сторона заявляет о возможности поставки в Китай 2,5 млн т кукурузы ежегодно. В частности, министр аграрной политики и продовольствия Украины Н. Присяжнюк утверждает, что Украина в состоянии ежегодно поставлять в Китайскую народную республику 2,5 млн т кукурузы, чтобы возместить предоставляемые китайской стороной кредитные средства.

Примечательным в развитии внешнеэкономического сотрудничества Украины с Китаем остается тот факт, что в области преодоления дефицита пищевых продуктов Пекин впервые применяет подобную схему предоставления кредитных средств. Прежде она была использована только для контрактов на поставку нефти из Венесуэлы и других государств. Это решение было принято по причине беспокойства в отношении продовольственной безопасности, которая в настоящее время считается глобальной проблемой. Как известно, в прошлом году стоимость кукурузы достигла своего максимума, и виной этому стала сильнейшая засуха в США. Из данных, которыми располагает издание *Financial Times*, следует, что в прошлом году КНР импортировала 5,3 млн т кукурузы. До Украины КНР покупала данную культуру в Америке.

Для украинской стороны такая схема предоставления ей кредитных средств выглядит довольно перспективно и выгодно. Как заявил министр аграрной политики и продовольствия Украины Н. Присяжнюк, данный кредит будет использован для того, чтобы повысить показатели урожайности, а также для выполнения обязательств по экспорту в Китай. Очевидно, что украинская сторона готова в дальнейшем укреплять позиции в получении кредитов от Китая, о чем говорят заявления об использовании финансовых средств в направлении на повышение показателей урожайности. Ведь увеличение возможностей производства высоких объемов зерновых в Украине гарантирует укрепить интерес китайской стороны к сельхозпродукции отечественного агросектора и дальнейшее предоставление кредитов по данной схеме.

В данный момент с Китаем ведутся переговоры в отношении предоставления других кредитов. Как известно, Государственная продовольственно-зерновая корпорация Украины и Синьцзянская производственно-строительная корпорация (Китай) подписали меморандум о сотрудничестве по поддержке приоритетных проектов в сельском хозяйстве. Сумма китайских инвестиций

в украинский агросектор составит более 2,6 млрд дол. Об этом было объявлено на встрече украинских аграриев и представителей Синьцзянской корпорации 3 августа в Киеве.

С. Касьянов, председатель совета директоров агрохолдинга KSG Agro, который будет участвовать в программе инвестиций, назвал их объем беспрецедентным для отечественного сельского хозяйства. По его словам, выполнение инвестиционных программ с Синьцзянской производственно-строительной корпорацией позволит реализовать множество инициатив, заложенных в Национальный план действий. Это и создание новых рабочих мест на аграрных предприятиях, и обеспечение граждан высококачественными продуктами питания, и увеличение экспортного потенциала украинского сельскохозяйственного сектора. Он отметил, что китайская сторона инвестирует в украинский агросектор не только деньги, но и технологии – в частности, передовую технологию орошения, которая позволит в несколько раз увеличить урожайность зерновых культур.

Украинские трейдеры считают, что Китай, бесспорно, является перспективным направлением для поставок сельхозпродукции из Украины. Тот факт, что Китай ежегодно наращивает потребление зерна, а Украина – его производит, делает последнюю привлекательной для экспорта. «Экспортное сотрудничество Украины и Китая даст возможность Украине получить стабильно растущий рынок сбыта своей продукции и, соответственно, увеличение внутреннего производства, создание новых рабочих мест, увеличение притока иностранной валюты в страну и налоговых поступлений в бюджет. Для Китая такой формат сотрудничества является хорошей возможностью покупать качественную сельскохозяйственную продукцию по конкурентным ценам», – называет главные выгоды от украино-китайской торговли для обеих сторон ассоциированный партнер юридической фирмы ILF (Иньюрполис) А. Зинчук.

Эксперты утверждают, что рост потребления сельхозпродукции в Китае с каждым годом все больше превышает возможности внутреннего производства. Это связано с растущей урбанизацией страны, снижением объема ресурсов для сельскохозяйственного производства, а также экологическими проблемами, приводящими к истощению плодородных земель в Китае. «Китаю, теоретически, интересно практически все, что производит отечественный агросектор, поскольку потребление сельхозпродукции населением провинции Гуандонг, делегация которой недавно посетила Киев с официальным визитом, обладает таким потенциалом, что даже взаимодействие на уровне провинция-область способно оказать положительное влияние на агросектор Украины в целом», – отмечает председатель правления ГО «Деловой совет Украина-Китай» В. Товянский.

На данный момент основной продукцией, поставляемой из Украины в Китай, являются кукуруза и подсолнечное масло. В целом, лидерами продаж на зарубежных агрорынках являются украинские зерно, растительное масло, соя, рапс и продукты переработки масложировой промышленности. Эта тенденция

может сохраниться и в структуре экспорта в КНР. Также в перспективе Китай может закупать продукцию украинского животноводства. По мнению трейдеров, привлекают китайскую сторону сравнительно невысокие цены на украинскую продукцию. Однако сотрудничать с Китаем более выгодно в основном крупным компаниям, которые работают на базисах FOB и CIF и могут отгружать объемные партии зерна.

В то же время ряд экспертов уделяет внимание пока не реализованным планам сотрудничества Украины с Китаем. Здесь особое их внимание привлекает к себе крупнейший вертикально интегрированный агрохолдинг Украины UkrLandFarming. На данный момент руководство компании рассматривает возможность реализации совместных проектов, которые включают в себя и поставки кукурузы в Китай, и постройку портового терминала, и создание двух предприятий по производству семян и поставкам средств защиты растений. В частности, первое предприятие планируется совместно создать с крупнейшей китайской семеноводческой компанией. В данной сфере Китай довольно интересен для сотрудничества, поскольку имеет значительный опыт. Что касается второго предприятия, то планируется, что его деятельность будет сосредоточена на сбыте китайских средств защиты растений на рынке Украины. Однако для осуществления данных планов Китаю необходимо будет пройти сертификацию своей продукции. В 2013 г. холдинг планирует продать китайцам 500–700 тыс. т кукурузы. В планах также ряд совместных проектов (портовый терминал, два предприятия для производства семян и поставок средств защиты растений). Не исключено также, что на конец 2014 г. компания проведет IPO на Гонконгской бирже.

Планирует выйти на китайский рынок и агропромышленная компания «Креатив Групп». «Мы открыли представительство в Китае в апреле, но оно на сегодняшний день работает только по продажам нашей продукции», – говорит председатель правления компании Ю. Давыдов. Возможные объемы продажи он пока затрудняется назвать, но планы серьезные. По его информации, экспорт в Китай в 2013 г. может составить около 10 % общего объема продукции, а в перспективе цифра вырастет до 15–20 %. Сотрудничество «Креатива» интересно тем, что продовольственный спрос Китая полностью совпадает с профилем агрохолдинга. «Это означает, что Китай заинтересован в экспорте подсолнечного масла, шрота, свинины, кукурузы, и они готовы инвестировать в Украину, в землю, в создание логистической цепи, в создание портов...», – говорит он. С другой стороны, китайские компании государственные, поэтому им надо время, чтобы подумать, все переосмыслить и после этого вернуться с конкретным предложением. «Если будет реальная возможность привлечь китайские инвестиции, то мы будем это делать», – подытоживает он.

Ищет выход на китайские инвестиции для своего аграрного проекта и T&S Group. По словам заместителя директора А. Кондакова, проект состоит из пяти направлений (производство зерна и его переработка, молочное и мясное

животноводство, биотоплива, биохимические продукты). «Необходимо около 200 млн дол.: 1/3 суммы или 60 млн дол. предоставит непосредственно TAS Group, а около 130 млн дол. хотим привлечь международные кредиты. Рассматриваем китайских партнеров, как потенциальных партнеров по предоставлению таких ресурсов», – сказал он. Со своей стороны, говорит А. Кондаков, компания может поставлять в Китай зерно, мясо, биоэтанол, биодизель, продукты биохимии и молочные продукты.

В развитии внешнеэкономического сотрудничества с Китаем в направлении предоставления украинской стороне инвестиций на развитие агропромышленного сектора Украины важно отметить, что официальный Пекин активизирует китайский капитал в странах, территории которых можно использовать для обеспечения Китая продовольствием. Как отмечают эксперты, для обеспечения необходимого КНР объема продукции, стране необходимо дополнительно около 50 млн га пахотных земель. В зависимости от особенностей АПК в различных государствах, национальных законодательных баз и экономических рисков Китай использует различные методы вхождения капитала: от приобретения земли (Австралия, Франция) до аренды (Бразилия, Аргентина, Россия) или предоставление сельскохозяйственных машин и рабочих взамен на часть урожая (Венесуэла, Зимбабве). «В рамках этой программы Китай крайне заинтересован во вхождении своего капитала на украинский рынок. Предположительно, правовой формат взаимодействия Украины и Китая для китайской стороны не так принципиален, как и вопрос собственности на землю. Китайские инвесторы имеют богатейший опыт работы в различных законодательных условиях. Принципиальный вопрос – реальные гарантии защищенности инвестиций и возможности расширения бизнеса. Подобные гарантии могут быть достигнуты путем глобального развития сотрудничества с Украиной и с расширением кредитных программ. КНР неоднократно подчеркивала интерес к АПК Украины», – утверждает В. Товянский, председатель правления ГО «Деловой совет Украина–Китай».

Данную позицию поддерживает глава правления Ассоциации украинско-китайского сотрудничества, заместитель главы Украинско-китайского делового совета, бывший посол Украины в Китае (1999–2001 гг.) И. Литвин. По его словам, Украина определена в Китае как стратегический поставщик нерафинированного подсолнечного, рапсового и льняного масел. «Пока же китайская сторона действует путем заинтересованности государственных корпораций по международному импорту. Они приезжают сюда, ищут поставщиков и закупают товар. Наши предложения, чтобы они инвестировали в производство им необходимых товаров в Украине пока не находят достаточного отклика. Они еще не готовы в силу отсутствия необходимой информации о наших законах, о сохранности инвестиций», – рассказывает о деталях сотрудничества И. Литвин.

В контексте рассмотрения возможности привлечения инвестиций из Китая в отечественный АПК эксперты обращают внимание на то, что рынок земель в Украине остается закрытым как на данный момент, так и в ближайшей перспективе, и в связи с этим, безусловно, развитие получают проекты, связанные с украинским аграрным сектором, в том числе инфраструктурные. Речь идет о портах, портовых элеваторах, возможно, о тепличных хозяйствах, системах капельного орошения и машиностроении. «Тут следует четко отделить государственный сектор и бизнес, ведь не секрет, что в чисто деловых отношениях, пускай, не такие крупные, но потенциально и в своей совокупности составляющие большую долю в общей картине, частные проекты гораздо более мобильны и по условиям, и по времени от момента заключения первичных соглашений до реальной работы. Насколько нам известно, украинскими агропредприятиями уже на сегодняшний день ведется активная работа в сфере привлечения китайских инвестиций в системы полива, логистические проекты и т. д. Тут особенно важно, чтобы государство рассматривало украинский бизнес не как конкурента своим межгосударственным проектам, а как надежного партнера и, возможно, гибкую площадку для изучения опыта работы с китайскими партнерами», – говорит В. Товянский.

2. Внешнеэкономическое сотрудничество в технической сфере: Украине – инвестиции, Китаю – технологии и рынки сбыта продукции

В текущем году развитие внешнеэкономического сотрудничества двух стран приобрело новый подход в налаживании совместного производства в области сельхозмашиностроения и привлечении на это кредитных средств. В апреле этого года ПО «Южный машиностроительный завод им. А. М. Макарова» (Украина) и компании Citic International Corporation со.ltd. и CHAINA YTO International (Китай) подписали договор, в рамках которого будет осуществляться производство и поставка в Украину тракторов YTO ЮМЗ с использованием китайской кредитной линии. Как отмечают в Минагрополитики Украины, в ходе переговоров «были определены модельный ряд, объемы производства и источники финансирования». Согласно достигнутым договоренностям, китайская сторона будет способствовать привлечению правительственных кредитных средств для реализации проекта.

Компания Citic International Corporation со.ltd. входит в состав государственной инвестиционной компании Китая CITIC Group (China International Trust Investment Company), которая, в свою очередь, объединяет 44 дочерние компании (коммерческие и инвестиционные банки, трастовые, страховые компании управления фондами и активами). На сегодня CITIC Group реализует проекты во всем мире более чем на 20 млрд дол.

Ряд изданий отмечают, что компания CHAINA YTO International является лидером на рынке Китая, ее продукция поставляется более чем в 80 стран ми-

ра, в том числе и в Украину. По техническому уровню тракторы данной компании удовлетворяют требования потребителя.

По мнению экспертов, для китайского инвестора такой контракт интересен, прежде всего, готовой материальной базой ПО «Южный машиностроительный завод им. А. М. Макарова», а также разветвленной сетью станций сервисного обслуживания. Для украинской стороны это хорошая перспектива для развития и оживления производства, тем более что класс продукции, планируемой для производства в рамках контракта, ранее не был приоритетным для украинского гиганта машиностроения, и определенная диверсификация может пойти на пользу предприятию. Кроме того, реализация проекта при достижении необходимой степени локализации могла бы способствовать созданию дополнительных рабочих мест, техническому переоснащению украинского тракторного завода и хозяйств АПК Украины.

В то же время у некоторых украинских обозревателей возникают сомнения в целесообразности этого контракта для развития отечественного машиностроения. Ведь Украина сама имеет гораздо более солидную промышленную базу с богатой историей и потенциалом для производства тракторов. Китай же, используя эти наработки с привлечением своих кредитных средств, стремится продвинуть китайских производителей в европейские страны, чтобы впоследствии укрепить свои позиции на мировом тракторном рынке. Обозреватели предполагают, что китайская сторона стремится закрепиться на украинском рынке. Это может потеснить украинских производителей тракторов на отечественном рынке, но открыть перспективу для китайского производителя продвинуться дальше в географической структуре по внешнеэкономической деятельности среди европейских стран.

Такое мнение высказывает ассоциированный партнер юридической фирмы PLF (Инюрполис) А. Зинчук. «Это направление достаточно неоднозначно воспринимается как представителями аграрного бизнеса, так и консультантами. Учитывая, что китайская техника, по сравнению с продуктами таких мировых лидеров как CLAAS, John Deere и других, выигрывает пока только по цене, то закономерно возникает вопрос о поддержке и развитии отечественного сельскохозяйственного машиностроения», – отмечает он.

Данное предположение украинских обозревателей подтверждают выводы китайских экономистов. По их мнению, скорость роста экономики Китая, начиная с III квартала 2012 г., сохраняет тенденцию к уменьшению по причине падения спроса на внешних рынках.

Вместе с тем, они убеждены, что толчком к восстановлению темпов развития экономики послужит решение основных внутренних проблем Китая. Экономист М. Юйши в отношении этого вопроса заявил, что проблемы КНР со странами Европейского Союза ещё не урегулированы, поэтому объём экспорта страны снижается. В то же время существенных изменений в системе внутреннего финансового сектора не наблюдается. Аналитики прогнозируют,

что китайские власти предпримут дополнительные меры для стимулирования экономики.

Что касается выгод Украины в этом контракте по совместному производству тракторов, то по мнению обозревателей, они преимущественно, формальные. То есть, создается номинальное СП, производство, а не просто торговля как обычно. Кроме того, развивается внешнеэкономическое сотрудничество в сфере машиностроения и, разумеется, предоставляются китайские инвестиции.

В тоже время, официальный Пекин в процессе налаживания внешнеэкономического сотрудничества в технической сфере стратегического назначения с Украиной преследует цели получения дополнительных источников научно-проектных, технологических знаний для развития своего производства. Как известно, в этом году Украина передала КНР первый десантный корабль на воздушной подушке (проект 958), построенный ОАО «Феодосийская судостроительная компания Море» по заказу китайских ВМС. «В ходе приемки судна китайская сторона дала высокую оценку качеству выполненных украинскими предприятиями работ», – отмечают в компании. В настоящее время на ОАО «Феодосийская судостроительная компания Море» ведутся работы по строительству аналогичного корабля для китайского заказчика. Безусловно, эксперты отмечают, что поставки украинских десантных кораблей стратегически очень важны для интересов КНР. Особенно, с учетом того, что основные риски безопасности КНР идут именно с моря. Здесь следует отметить и обострившиеся территориальные споры в Северо-Восточной Азии, и борьба за шельф Китайского моря.

Следующий этап сотрудничества в данной сфере предполагает строительство еще двух судов, но уже в Китае при участии украинских специалистов с использованием отечественных комплектующих. С одной стороны для отечественного судостроения китайский крупный заказ имеет большое значение. Речь прежде всего, о прагматике, заработке для работающих в судостроительной компании и сугубо экономических интересах. Кроме того, укрепление внешнеэкономического сотрудничества с КНР открывает для Украины возможность выйти на азиатские страны Тихоокеанского региона.

С другой стороны – в таком украинско-китайском стратегическом партнерстве есть также ряд подводных камней. По мнению экспертов, системной ошибкой проводимого до недавнего времени курса сотрудничества является отсутствие четко обозначенных стратегических направлений по использованию и заимствованию китайских технологий и инноваций, а также некое «наивное» предоставление Китаю возможностей по использованию имеющихся отечественных технологий для размещения украинских производств на территории КНР. Сохранение такой политики в высокотехнологических отраслях имеет ограниченный цикл, после завершения которого Китай будет обладать достаточными знаниями, не требующими привлечения украинских партнеров. Вполне возможно, после периода в пять–восемь лет, когда Пекин овладе-

ет украинскими технологиями, все сотрудничество сведется к использованию Украины исключительно как источника сырья.

Как отмечает ряд обозревателей, Украина не просто уступает, но делает порой очень важные, воистину стратегические подарки, раскрывая перед другой страной научно-технологические наработки, особенно в военно-технической сфере. Как показывает опыт военно-технического сотрудничества с Китаем, оно имеет свои особенности и редко сводится к покупке тех или иных образцов вооружений и военной техники, чаще предполагает передачу технологий по ее производству. Речь идет о ряде фактов в украинско-китайском сотрудничестве, когда украинская сторона не способна была использовать военно-технические наработки бывшего советского военно-промышленного комплекса, а просто продавала их по сниженной цене. В частности, в 1998 г. Украина в недостроенном виде продала тяжелый авианосный крейсер «Варяг» компании из Макао всего за 28 млн дол. (с 1999 г. Специальный Административный район Макао входит в состав КНР). В 1998 г. Национальное агентство по реконструкции и европейской интеграции (было в то время такое в Украине) объявило тендер на продажу «Варяга», при этом основным условием было обязательство покупателя не использовать корабль в военных целях. Победителем тендера стала компания Chong Lot из Макао. Ее представители заявили о намерении переоборудовать «Варяг» в развлекательное заведение. Но многие эксперты уже тогда говорили, что корабль нужен Китаю, в состав которого в 1999 г. вошла бывшая португальская колония Макао, именно в качестве авианосца.

Тот факт, что корабль, который строился как флагман советского флота, был продан по цене металлолома, уже тогда вызывал у отечественных и зарубежных экспертов сомнения относительно выгоды такой сделки. Проектное водоизмещение «Варяга» – 60 тыс. т, в случае достройки он мог нести до 56 боевых самолетов и вертолетов. Среди вооружения «Варяга» предусматривались крылатые ракеты, в том числе с ядерными боеголовками, радиус действия которых составляет до 500 км. По своим размерам и боевой мощи «Варяг» уступал бы только самым большим в мире американским авианосцам класса «Нимитц».

В то время эксперты мало верили в способность Китая создать собственный авианосный флот. У КНР на тот момент не было ни опыта, ни соответствующих технологий, а самое главное – не было палубного истребителя, без которого строительство авианосца теряет всякий смысл. Но официальный Пекин использовал уже практикованные им внешнеэкономические отношения с Украиной, которая в 2005 г. продала Китаю опытный истребитель Т10К, оставшийся после развала СССР на нашей территории. Именно на основе этого самолета был создан первый китайский палубный истребитель J-15. Военные КНР к тому же изучали методику подготовки летчиков палубной авиации на расположенном в Крыму Научно-испытательном комплексе корабель-

ной авиации (НИТКА). Есть данные в СМИ, что в ходе достройки «Варяга» Китай привлекал в качестве консультантов специалистов Черноморского судостроительного завода и «Укрспецэкспорта». А Николаевский научно-производственный комплекс газотурбостроения «Зоря-Машпроект» поставил силовую установку для китайского авианосца.

Комментируя достройку «Варяга» Китаем, президент ассоциации «Украинские оборонные технологии» В. Грек отметил, что решение о его продаже в 1998 г. принималось без какого-либо долгосрочного планирования сотрудничества с КНР, однако, это решение, при всей его неоднозначности, было правильным. «В конце концов, «Варяг» получил шанс стать полноценным кораблем, а не ржаветь, как ракетный крейсер «Украина» у причальной стенки в Николаеве. Ну а то, что мы смогли в дальнейшем заработать на достройке «Варяга» это, как говорится, никогда не знаешь, где найдешь, а где потеряешь. В данном случае нам просто повезло», – отметил эксперт.

Также сотрудничество Украины в военно-технической сфере с Пекином, в частности, в оказании помощи в наращивании КНР военной техники, может спровоцировать негативную реакцию других стран в Восточной Азии. Дело в том, что западные СМИ расценивают церемонию передачи «Ляонина» (бывшего «Варяга») Военно-морским силам Китая как сигнал, посланный КНР своим соседям в момент роста напряженности в Восточнокитайском море. Поэтому возникает вопрос: Позволит ли Киеву нынешний уровень стратегического партнерства с Пекином установить конструктивные торгово-экономические отношения, в частности, с Тайванем, Японией или Южной Кореей? Ведь, украинской экономике важно получить финансовые инвестиции из Азиатско-тихоокеанского региона, а возможности КНР в этом отношении не столь всеобъемлющи. Совсем другое дело – привлечение внешнего капитала еще из других азиатских стран Тихоокеанского региона.

3. Выгоды и риски для Украины от внешнеэкономического сотрудничества с Китаем

В настоящее время экспертам сложно говорить о том, как будут развиваться внешнеэкономические отношения Украины с Китаем. Несомненным остается то убеждение, что третий вектор стратегического партнерства обозначен Киевом достаточно четко. Китай для Украины – это не только новое и важное направление стратегического сотрудничества, но и своеобразный «стимулятор» активности для двух основных экономических партнеров – России и ЕС. Киев дает понять, что у Украины появились новые источники кредитования и новые рынки сбыта продукции. При этом вовсе не исключен вариант, что официальный Киев демонстрирует свое видение допустимой и приемлемой во внешнеполитических взаимоотношениях необходимости реально закрепиться на китайском направлении.

Китай устраивает Украину по многим причинам. В первую очередь, это финансовые ресурсы, которые он не просто может, но готов и хочет инвестировать в экономические проекты, в том числе и украинские. Не менее важным является и тот факт, что без всяческих политических условий и оговорок Китай может предоставить Украине кредитные средства. Чего нельзя сказать о переговорах с МВФ и другими европейскими и международными кредиторами. «Это мощная экономика в мире. Возможности этой страны – огромные. С точки зрения торговли между нашими государствами потенциал также очень огромный», – говорит президент Украинской аграрной конфедерации (УАК) Л. Козаченко. По его мнению, главная выгода от сотрудничества с Китаем – инвестиционный ресурс в миллиарды долларов. «Если правильно выстроить политику, то значительный рост ВВП – обеспечен», – считает президент УАК.

В тоже время нельзя упускать с виду и возможные риски в сотрудничестве двух стран, которые необходимо учитывать украинской стороне с целью отстоять выгодную экономике Украины позицию. В первую очередь все будет зависеть от предварительного анализа Программы развития украинско-китайских отношений стратегического партнерства на 2013–2017 гг. компетентными специалистами из правительства. «Ведь, как показала практика осуществления контракта на строительство железнодорожного пассажирского сообщения «Киев – международный аэропорт «Борисполь» стоимостью 372,31 млн дол., одна только сумма страхования рисков проекта в китайской корпорации SINOSURE составила 36,39 млн дол., то есть стоимость страховки составила почти 10 % от размера кредита, из чего следует логичный вывод, что любые договора с Китаем требуют комплексного, глубокого, всестороннего и профессионального анализа, а не принятия быстрых решений без учета последствий», – акцентирует В. Товянский, председатель правления ГО «Деловой совет Украина–Китай».

В ситуации с китайскими кредитами Украине эксперты проводят параллель с непростым положением Казахстана, который с каждым новым китайским кредитом все меньше может контролировать вхождение Китая в стратегические отрасли экономики и в первую очередь – энергетическую. Уже в 2008 г. Китай контролировал 21 % нефтедобычи в Казахстане, а это в 2,5 раза больше, чем Россия. Дальше – больше. В 2009 г. за кредит в 10 млрд дол. Китай получил один из главных активов казахского нефтегазового комплекса – 49 % акций компании «Мангистаунагаз» (ММГ) и потенциальный доступ к урановым источникам. В результате китайская доля в нефтедобыче Казахстана почти сравнялась с казахстанской. Поэтому эксперты предполагают, что остальным стратегическим партнерам Украины не стоит удивляться, если на определенном этапе развития украинско-китайских экономических отношений к дискуссии вокруг украинской ГТС или о том, кому и как добывать газ в Черном море, на равных присоединится и Китай.

Украинские эксперты напоминают, что режим взаимного партнерства в отношении Китая не предполагает односторонних уступок. Необходимы переговоры, торг – а с азиатскими партнерами торги тем более необходимы. В целом, Украине необходима целостная стратегия отношений с азиатским регионом и в частности, с «Китайским миром» (в том числе, с КНР). К сожалению, на данный момент Киев в отношениях с азиатским миром действует точечно, не системно, без учета разных взаимосвязей и специфик ментально иного региона.

Вопрос выстраивания тактики и стратегии достижений определенных целей для Украины и соизмерения в данном случае является не только экономическим, но и политическим. «Украине необходимо четко обозначить границы, за которые мы не можем выйти в поисках экономических выгод от сотрудничества с Поднебесной», – говорит ассоциированный партнер юридической фирмы ILF (Иньюрполис) А. Зинчук. Этот вопрос актуален не только для нас, отмечает он, но и для многих европейских государств. Для Украины при решении этого вопроса эксперт предлагает в первую очередь диверсификацию экспортного портфеля (наращивание экспорта в другие страны), а также проводить эффективную государственную поддержку отечественного бизнеса.

Резюмируя все вышеизложенное, стоит отметить, что внешнеэкономическое сотрудничество между Украиной и Китаем выглядит довольно перспективно и достигнутые на сегодняшний день результаты свидетельствуют о заинтересованности обеих сторон в его дальнейшем развитии. В тоже время, станет ли Украина на самом деле серьезным партнером для Китая или дополнительным источником сырья и научно-проектных, технологических знаний зависит от компетентности действий украинской стороны (*При подготовке материала использованы такие источники информации: Посольство Китайской Народной Республики в Украине (<http://ua.chineseembassy.org/rus/xwtdt/t895574.htm>); Государственная служба статистики Украины (<http://www.ukrstat.gov.ua/>); Национальный агропортал Latifundist.com (<http://latifundist.com/spetsproekt/40909-kitajskij-vektor-kuda-on-zatyanet-ukrainskij-agrosektor>); Хвиля (<http://hvylya.org/analytics/geopolitics/ukrainakitay-bolshie-nadezhdy-i-utrachennyiy-shans.html>); ИА «АПК-Информ» (<http://www.apkinform.com/ru/exclusive/topic/1019375#.UfejOUdyeG4>); Центральное телевидение Китая (http://russian.cntv.cn/program/news_ru/20110620/102585.shtml); Бизнес в Китае (<http://bizneskitai.ru/ekonomikakitaya/razvitie-ekonomicheskix-otnoshenij-ukrainy-s-kr.html>); Информационно-аналитическое издание «Одна Родина» (<http://odnarodyna.com.ua/node/9676>); «Правда.Ру». (<http://www.pravda.ru/world/formerussr/other/15-02-2011/1066708-chinagragon-0/>); Ленга политических новостей (<http://part.org.ua/page.php?id=1112>); РОСБАЛТ-Украина (<http://www.rosbalt.ru/ukraina/2013/08/04/1160174.html>); FINANCE.UA (<http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2013/07/22/305823>)).*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

На Раді глав урядів країн СНД підписано низку документів щодо активізації проектів в інноваційній галузі. Про це повідомив Прем'єр-міністр України М. Азаров під час перебування з робочим візитом у Білорусі. Зокрема, за його словами, були затверджені інноваційні проекти у рамках СНД і на які передбачене фінансування 190 млн дол. із бюджету СНД та залучення 32 млн дол. позабюджетних коштів. У цих проектах висловили бажання брати участь фахівці «Сколково» та наукові інститути країн Співдружності.

Сторони домовились про створення Банку патентів та інновацій в країнах СНД; технологій наноалмазів і мікрокристалічних алмазів, які дозволять створити особливо стійкі ріжучі інструменти; супер-комп'ютерних центрів у країнах СНД та апаратно-програмного комплексу із управління транспортними коридорами в СНД; запровадження космічного прогнозного моніторингу надзвичайних ситуацій тощо (*Освітній нормал* (<http://www.osvita.org.ua/news/71350.html>). – 2013. – 3.06).

* * *

На засіданні уряду схвалено розпорядження «Про підписання Угоди між Урядом України і Урядом Союзу Коморських островів про співробітництво в галузі освіти і науки». Згідно з проектом Угоди передбачається заохочення співробітництва обох держав шляхом обміну досвідом з основних напрямів розвитку, управління і планування в галузі освіти; проведення спільних наукових досліджень в галузях гуманітарних, природничих, технічних та педагогічних наук, що становлять взаємний інтерес; розповсюдження на території обох держав наукових і технічних публікацій, що становлять взаємний інтерес; розширення участі науковців у міжнародних наукових семінарах, конференціях, симпозіумах тощо, що організовуватимуться Україною та Союзом Коморських островів.

Окрім того, сторони сприятимуть розвитку прямого співробітництва вищих навчальних закладів, які, виходячи із взаємних інтересів, можуть укладати окремі угоди про співробітництво (*Урядовий нормал* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246444564&cat_id=244276429). – 2013. – 18.06).

* * *

Верховна Рада України ухвалила Закон «Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про співробітництво у сфері ядерної і радіаційної безпеки, зняття з експлуатації

Чорнобильської атомної електростанції та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему». Ратифікація Угоди, що була укладена 30 листопада 2012 р. в м. Осло, сприятиме оптимізації процесу зняття з експлуатації блоків Чорнобильської АЕС, розширенню джерел фінансування вказаної діяльності за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги, надасть можливість обміну досвідом та знаннями в галузі зняття з експлуатації енергоблоків АЕС.

Угода визначає компетентні у її реалізації органи, напрями співробітництва, заходи сприяння ефективній реалізації та успішному завершенню проектів, координацію діяльності в рамках співробітництва, статус інформації, що отримана в результаті спільної діяльності, питання інтелектуальної власності, порядок внесення змін до Угоди та набуття нею чинності (*Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/78319.html>). – 2013. – 5.06*).

* * *

Правительство на заседании 12 июня приняло распоряжение КМУ «О подписании Соглашения между Кабинетом Министров Украины и Правительством Черногории о научно-технологическом сотрудничестве». Проектом предусмотрено научно-техническое сотрудничество между научными учреждениями через научно-технические программы, обмен учеными, исследователями и экспертами, обмен научно-технической информацией и документацией, организацию совместных научных конференций, симпозиумов, семинаров, практических семинаров, выставок, создание совместных научно-технических центров и временных научных и исследовательских групп и др.

Кроме того, в целях реализации настоящего Соглашения планируется создать украинско-черногорскую комиссию по вопросам научно-технического сотрудничества (*Кабинет Міністрів України (http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246425700). – 2013. – 12.06*).

* * *

4 червня 2013 р. на найбільшій міжнародній конференції-виставці альтернативних джерел енергії у світі RenewableEnergyWorldEurope (Австрія, Відень) В. Каськів відкрив та презентував стенд Національного проекту «Енергія природи». У рамках міжнародної виставки, котра проводиться спільно з Power-GenEUROPE, Держінвестпроект презентував три складові Національного проекту «Енергія природи»: «Теплий дім», «Водовугільне паливо» та «Енергія біомаси». Ці складові передбачають впровадження в енергетичній сфері України комплексної системи заходів, спрямованих на зменшення споживання енергоресурсів, збільшення показників енергоефективності, заміщення споживання природного газу водовугільним пали-

вом, будівництво нових та модернізація існуючих ТЕС, які працюють на твердому біопаливі для одночасного виробництва електричної та теплової енергії.

Європейська конференція-виставка альтернативних джерел енергії RenewableEnergyWorldEurope – це ефективна платформа для представлення найостанніших розробок і технічних досягнень у відновлювальних джерелах енергії та атомній енергетиці, котра організовується вже 21 рік поспіль. У 2012 р. вона збрала 606 експонентів з 89 країн світу та більше ніж 15 000 відвідувачів-спеціалістів (*Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами ([* * *](http://www.ukrproject.gov.ua/news/ukrainskii-natsionalnii-proekt-«energiya-prirodi»-bulo-prezentovano-na-mizhnarodnii-vis-tavtsi-a). – 2013. – 5.06).</i></p></div><div data-bbox=)*

19 июня 2013 г. с целью расширения научно-технического сотрудничества со странами-членами Европейского Союза состоялся визит делегации Украины во главе с первым заместителем председателя Госинформнауки Б. Гриневым в г. Бухарест (Румыния) для проведения Третьего заседания Общего украинско-румынского комитета по научно-техническому сотрудничеству.

Во время мероприятия была подписана Программа сотрудничества в области науки и технологий между Государственным агентством по вопросам науки, инноваций и информатизации Украины и Министерством национального образования Румынии, которая станет основой для начала кооперации ученых обеих стран.

В рамках заседания Госинформнауки и Министерство национального образования Румынии представили информацию о структурной организации и современном состоянии науки обеих стран. Стороны отметили общность как организационных структур учреждений, так и направлений их деятельности, в частности – сотрудничество с такими международными организациями, как: ОИЯИ, EUREKA и CERN.

Также румынская сторона сообщила о масштабном проекте Extreme Light Infrastructure, который планируется реализовать в г. Бухарест в рамках Европейского стратегического форума по исследованиям инфраструктуры. В связи с этим украинская сторона предложила расширить приоритетные направления дальнейшего сотрудничества, согласованные обеими сторонами, еще одним приоритетом – лазерная физика, который позволит украинским ученым приобщиться к реализации проекта.

Окончательно утвержденными приоритетами украинско-румынского сотрудничества на следующие два года являются:

- здравоохранение и науки о жизни;
- сельское хозяйство, безопасность продуктов питания;

- новые материалы и технологии;
- биотехнологии;
- информационные и коммуникационные технологии;
- лазерная физика.

Поводячи ітоги, сторони решили провести конкурс совместных украинско-румынских проектов, который будет объявлен в конце августа текущего года, для реализации в 2014–2015 гг. Отдельно было отмечено целесообразность совместного участия стран в проектах новой программы ЕС Horizon 2020 (*IT Expert*. (<http://itexpert.in.ua/rubrikator/item/27274-ukraina-i-rumyniya-podpisali-programmu-sotrudnichestva-v-oblasti-nauki-i-tekhnologij.html>). – 2013. – 21.06).

* * *

Голова Івано-Франківської облдержадміністрації М. Вишиванюк та маршалек Малопольського воєводства М. Сова підписали меморандум про співробітництво, який передбачає створення кластера високотехнологічних виробництв з використанням існуючої інноваційної інфраструктури в Малопольському і Сілезькому воєводствах Республіки Польща та розвиток механізмів прискореного впровадження інновацій в Івано-Франківській області з використанням польського досвіду.

Першим кроком у реалізації програмних проектів стане створення та робота на базі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу центру розвитку підприємництва «Бізнес-інкубатор», координація подальшої діяльності якого покладена на доктора технічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Є. Крижанівського.

Меморандум також підписали голова технічної організації Федерації науково-технічних товариств Є. Манькевич, ректор гірничо-металургійної академії ім. Станіслава Сташица в Кракові Т. Сломка та президент Союзу наукових та інженерних об'єднань України М. Кирюхін (*Івано-Франківська обласна державна адміністрація* (<http://www.if.gov.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=20643>). – 2013. – 18.06).

* * *

Команда Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка у складі А. Мойсеєнка, В. Набухотного (студенти IV курсу спеціальності міжнародне право), О. Кучер і К. Бусол (аспіранти I курсу кафедри міжнародного права) посіла перше місце на фіналі Моделі Міжнародного кримінального суду-2013. Конкурс проходив наприкінці травня у м. Гаага (Королівство Нідерланди). Команда Інституту міжнародних відносин, яка виграла регіональний раунд Моделі, що проводився з 17 по 19 квітня 2013 р. у м. Москва (Російська Федерація), змагалася з командою Московського державного університету ім. М. В. Ломоно-

сова та Балтійського федерального університету ім. І. Канта. Цьогорічна проблематика моделювання охоплювала питання амністії щодо міжнародних злочинів та впливу діяльності комісій із примирення на прийнятність справ у Міжнародному кримінальному суді (*Урядовий портал* (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246410180&cat_id=244277212)). – 2013. – 5.06).

Діяльність науково-дослідних установ

Учені Інституту біології південних морів (ІнБПМ) виявили раніше невідомі життєздатні спори грибів у найглибшій точці Чорного моря. Мікологи з одеської філії ІнБПМ змогли проростити спори, які були виявлені на глибині близько 2 тис. м. Проте вчені поки що не роблять висновки з приводу того, до якого виду належать гриби.

Спори були підняті з дна під час забору проби ґрунтів під час 72-го рейсу науково-дослідного судна «Професор Водяницький».

Відзначимо, що раніше вважалося, що характерною особливістю Чорного моря є повна (за винятком ряду анаеробних бактерій) відсутність життя на глибинах більше 150–200 м через насиченість глибинних шарів води сірководнем.

У 2002 р. ученим Інституту біології південних морів удалося виявити на дні моря в шарі сірководня бактерії, які характерні для насиченого киснем мілководдя. Крім того, там були знайдені невідомі науці багатоклітинні організми, що пристосувалися до життя в агресивному середовищі (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/71665.html>)). – 2013. – 17.06).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

28 мая 2013 г. в г. Бразилиа (ФРБ) состоялось пятое внеочередное и восьмое очередное заседание Общего собрания Бинациональной компании «Алкантара Циклон Спейс». На заседании были решены важные организационно-финансовые вопросы, связанные с дальнейшим осуществлением украинско-бразильского проекта «Циклон-4», а также утверждены годовой отчет, финансовая отчетность компании и отчет независимого аудитора.

29 мая было проведено двустороннее совещание представителей Уполномоченных органов по Договору – руководителя Бразильского космического агентства Жозе Раймундо Брага Коэльо и Председателя Государственного космического агентства Украины Ю. Алексева. В ходе совещания были обсуждены вопросы, связанные с реализацией проекта «Циклон-4», которые требуют

особого внимания и оперативного решения со стороны космических агентств двух стран (*UAINFO* (<http://uainfo.org/heading/economics/147884-ukraina-prodolzhit-stroitelstvo-ciklon-4-i-kosmodroma-v-brazilii.html>). – 2013. – 4.06).

Здобутки української археології

6 июня в стенах Мелитопольского городского краеведческого музея состоялась двухдневная международная научная конференция на тему «Северное Приазовье в эпоху каменного века – энеолита». Конференция посвящена 100-летию со дня рождения известного украинского археолога, доктора исторических наук В. Даниленко. Ее организовали Национальный историко-археологический заповедник «Каменная Могила» и Мелитопольский краеведческий музей (*Лаврик И. В Мелитополе проходит международная конференция, посвященная 100-летию Валентина Даниленко // Мелитопольские ведомости*(http://www.mv.org.ua/news/48502-v_melitopole_prohodit_mezhdunarodnaja_konferencija_posvjashennaja_100-letiyu_valentina_danilenko.html). – 2013. – 6.06).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

У Дніпропетровську проходить реконструкція однієї з головних газових магістралей міста – частини газопроводу високого тиску по вул. Серова та Ю. Словацького. Реконструкція цієї ділянки газопроводу проводиться за допомогою німецької технології, яка застосовується в Україні вперше. Особливістю такої технології є відсутність потреби у траншеї та можливість виконувати роботи під автодорогами з мінімальними перешкодами для дорожнього руху. Реконструкція цієї ділянки газової магістралі дозволить підвищити рівень безпеки газопостачання споживачам м. Дніпропетровська.

«Житлово-комунальне господарство – це сфера, яка напряму пов'язана з якістю життя людей. Тому влада зацікавлена у впровадженні на Дніпропетровщині найсучасніших, інноваційних технологій. Ми одночасно ведемо кілька проектів з газифікації, модернізації газових мереж, розвитку водопостачання», – зазначив голова облдержадміністрації Д. Колесніков.

Сучасна німецька технологія – протягання полімерно-кевларового рукаву всередині існуючого газопроводу. Це єдина технологія безтраншейна технологія, що дозволяє відновити ділянку газопроводу діаметром 500 мм єдиним рукавом без додаткових з'єднань. Також ця технологія дозволяє виконувати роботи під автодорогами, мінімально змінюючи режим їхнього звичайного

функціонування та зменшуючи негативний вплив на навколишнє середовище й існуючу міську інфраструктуру (*Дніпропетровська обласна державна адміністрація* ([http://www.adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/\(docweb\)/B8E2F74216E4FA27C2257B80004142A8?OpenDocument](http://www.adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/(docweb)/B8E2F74216E4FA27C2257B80004142A8?OpenDocument))). – 2013. – 4.06).

Енергоощадні технології

28 травня у м. Львові, у рамках німецько-українського проекту «Енергозберігаюча санація житлових будинків», відбувся навчальний семінар на тему: «Як організувати масову санацію житлового фонду». Значне зацікавлення у присутніх викликала перша і єдина в Україні Програма енергозбереження для населення Львівщини, яка діє з 2006 р. Крім цього, під час семінару учасники обговорили можливості впровадження відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими на здійснення заходів з енергозбереження для об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) на базі Програми енергозбереження для населення Львівщини на 2013–2016 рр.

Застосування даного підходу дозволить здійснювати комплексні проекти з енергозбереження багатоквартирних будинків у цілому, а не лише в окремих квартирах, що значною мірою сприятиме зменшенню витрат на енергоносії та покращенню комфорту для мешканців.

Довідка:

З 2006 р. в області діє Програма енергозбереження для населення Львівщини, яка передбачає видачу мешканцям області кредитів на впровадження енергозберігаючих заходів з відшкодуванням 15 % річних у національній валюті за кредитами, отриманими на заходи з енергозбереження та 20 % за кредитами, отриманими на заходи, орієнтовані на використання альтернативних до газу джерел енергії (*Львівська обласна державна адміністрація* (<http://loda.gov.ua/na-seminari-u-lvovi-obhovoryly-mozhlyvosti-enerhozberezhennya-u-zhytlovomu-sektori.html>)). – 2013. – 29.05).

* * *

У рамках реалізації регіональної «Програми підвищення енергоефективності та зменшення споживання енергетичних ресурсів у Дніпропетровській області», на Дніпропетровщині розроблено і передано до Держенергоефективності України 25 проектів щодо переведення котлів на альтернативні види палива та теплової санації. Загальна вартість проектів понад 130 млн грн. Зокрема, реалізація цих проектів передбачається у містах Дніпропетровськ (дев'ять проектів), Кривий Ріг (вісім проектів), Павлоград (два проекти), Дніпродзержинськ (один проект), а також у Васильківському (два проекти), Петриківському (два проекти), П'ятихатському (один проект) районах.

Впровадження даних проектів дозволить зменшити використання природного газу завдяки використанню альтернативних видів палива. Реалізація цих

проектів дозволить, за попередніми підрахунками, заощадити понад 25 млн грн на рік.

Минулого року у Дніпропетровську і Кривому Розі розробили дев'ять проектів капітального ремонту будівель соцсфери та житлового фонду з проведення термомодернізації та їх санації загальною вартістю 38 млн 990 тис. грн. Впровадження даних проектів дозволить економити більше 8 млн грн на рік (*Дніпропетровська обласна державна адміністрація ([http://www.adm.dp.ua/OBLADM/OblDp.nsf/\(docweb\)/0179E8D21B12A669C2257B7F00456FDD?OpenDocument](http://www.adm.dp.ua/OBLADM/OblDp.nsf/(docweb)/0179E8D21B12A669C2257B7F00456FDD?OpenDocument))*. – 2013. – 3.06).

Альтернативні джерела енергії

Україна займає друге місце у світі за темпами зростання вітроенергетичної галузі. Про це зазначив голова правління Української вітроенергетичної асоціації (УВЕА) А. Конеченков.

За інформацією А. Конеченкова, на сьогодні встановлена потужність вітрогенерації перевищила 300 МВт, завдяки чому Україна стала лідером на пострадянському просторі. Разом з тим, розвиток вітроенергетики в Україні залежить як від економічних, так і політичних ризиків.

Серед проблем, з якими сьогодні зіштовхується вітроенергетична галузь, – невизначеність із перспективними можливостями енергосистем України щодо підключення нових потужностей, вимоги щодо «місцевої складової» при виробництві вітроагрегатів, високі кредитні ставки та політичні ризики.

У секторі малої вітроенергетики найбільшою проблемою є відсутність можливості продавати електроенергію за «зеленим» тарифом.

На думку голови УВЕА, для розвитку галузі необхідно розробити перспективний план підключення генеруючих потужностей відновлюваних джерел енергії до електромереж, внести зміни до Енергетичної стратегії в частині розвитку відновлюваної енергетики, а також внести зміни до Закону «Про електроенергетику» щодо продажу виробленої електроенергії.

Як повідомлялось, у 2012 р. усі вітроелектростанції України виробили близько 246 тис. МВт/год електроенергії (*Українська енергетика UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/33331>)*. – 2013. – 17.06).

* * *

Строительство в АРК электростанций, работающих на возобновляемых источниках энергии (ВИЭ), позволило значительно сократить потребление природного газа в автономии. В 2012 г. в Крыму солнечные и ветровые электростанции выработали 350 млн кВт/ч электроэнергии. Это позволило сократить потребление природного газа на 80 млн куб. м. На Крымском полуострове строятся не только гелиоэлектростанции и ВЭС, но и ведет-

ся работа по развитию биоэнергетики. В Крыму производится около 1 млн т зерновых и масличных культур. А потребность сельского хозяйства в соломе составляет до 600 тыс. т. Таким образом, использование твердого топлива растительного происхождения для замещения природного газа позволит экономить еще порядка 78,7 млн куб. м газа. Переход на экологически безопасные способы производства электроэнергии для АПК как рекреационного региона особенно актуален.

Общая установленная мощность объектов возобновляемой энергетики АПК превышает 290 МВт.

Международная группа компаний Activ Solar построила в автономии четыре крупные солнечных электростанции: «Перово» (105,56 МВт), «Охотниково» (82,65 МВт), «Митяево» (31,55 МВт) и «Родниково» (7,5 МВт).

В свою очередь, группа компаний «Ветропарки Украины» построила в этом регионе первую современную Керченскую ВЭС (25 МВт), ведет строительство Присивашской ВЭС (первая очередь – 25 МВт). На территории автономии также работает ряд более старых ВЭС, построенных в 90-е годы (*Українська енергетика UA-Energy.org (<http://ua-energy.org/post/32975>). – 2013. – 6.06).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

За ініціативи Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України між Міністерством освіти і науки України та Національною академією наук України укладено Меморандум щодо утворення Асоціації вищих навчальних закладів та наукових установ – «Проблемна ключова лабораторія фізики високих енергій». Мета документа – сприяння подальшому розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва між Україною та Європейською організацією з ядерних досліджень (ЦЕРН) та підтримка наукових досліджень у галузі фізики високих енергій.

До складу ключової лабораторії увійшли провідні університети (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова) та наукові установи Національної академії наук (Інститут ядерних досліджень, Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова, Інститут прикладної фізики, НТК «Інститут монокристалів», Інститут сцинтиляційних матеріалів) та ін.

Основними завданнями лабораторії є координація наукової і науково-технічної діяльності учасників у галузі фізики високих енергій та підтримка пріоритетних наукових досліджень і науково-технічних розробок у цій сфері, сприяння використанню результатів наукових досліджень у навчальному процесі, а також популяризації вітчизняної науки, інформування громадськості

про результати виконання наукових досліджень і науково-технічних розробок у галузі фізики високих енергій.

Для забезпечення неупередженого та об'єктивного експертного оцінювання наукової і науково-технічної діяльності ключової лабораторії до вищого експертного органу ключової лабораторії увійдуть провідні іноземні вчені у галузі фізики високих енергій. Відбір проектів, що виконуватимуться в рамках діяльності лабораторії, відбуватиметься на конкурсній основі, а їхнє фінансування здійснюватиметься за рахунок коштів Державного фонду фундаментальних досліджень та коштів учасників.

На даному етапі в лабораторії буде здійснюватись координація діяльності в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва України та ЦЕРН (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246390030&cat_id=244277212). – 2013. – 31.05*).

* * *

На базі Вінницького технічного університету відкриють Інститут Конфуція та центр з дослідження акумуляторів. Партнери цих проектів – представники Китаю, а точніше – м. Тай-Ань провінції Шандунь. Про це повідомив ректор вінницького університету В. Грабко (*Місто над Бугом (<http://www.radio-mb.com.ua/news/item/12293>). – 2013. – 17.06*).

Охорона здоров'я

1 червня ректор Вінницького національного медичного університету ім. Пирогова В. Мороз презентував унікальну комп'ютерну модель життєдіяльності людського організму – «СКІФ». На презентацію цієї фундаментальної та революційної розробки у галузі медицини до Вінниці з'їхались представники колегії Міністерства охорони здоров'я України на чолі з міністром Р. Богатирьовою та ректори практично всіх українських медичних університетів.

На початку презентації В. Мороз розповів, що ідея створити таку систему виникла у нього ще у 80-тих роках, з появою найперших комп'ютерів. Для невеликого колективу розробників (В. Мороз та ще декілька медиків і програмістів) на реалізацію цього фундаментального проекту знадобилось близько 15 років праці практично на «голому ентузіазмі» у вільний від основної роботи час.

Результатом цієї титанічної праці стала комп'ютерна модель, яка у найменших подробицях (на клітинному рівні) відтворює діяльність людського організму як у нормальному, так і в патологічному стані, показує реакцію організму на дію зовнішніх чинників і застосування ліків, дозволяє прогнозувати розвиток хвороб.

І при цьому детально показана просто неймовірна кількість різних параметрів процесів життєдіяльності людини, на рівні органів та клітин. Ключові моменти презентації можливостей «СКІФа» викликали у всіх – від студентів до вчених-професорів – величезний захват та шквал аплодисментів.

«СКІФ» став новим науковим надбанням української медицини та дозволить навчати студентів не на живих людях, а у віртуальному вимірі. При цьому є можливість моделювати унікальні ситуації, які не завжди можна спостерігати на практиці (*ВИННИЦА.info* (<http://www.vinnitsa.info/news/vinnitskiy-meduniversitet-prezentuvav-unikalnu-model-virtualnogo-patsiyenta-skif.html>)). – 2013. – 3.06).

* * *

У Рівному хірурги запатентували новий спосіб видалення жовчного міхура. Досвід колег уже перейняли лікарі Кисва, Харкова та Житомира. До цього часу у світі проводили лапароскопічну холецистектомію лише за так званим «американським» методом. «Ми вже зробили п'ять тисяч операцій і довели, що наш спосіб видалення жовчного міхура більш ефективний та менш небезпечний, ніж “американський”», – зазначив завідувач Центру мініінвазивної хірургії Рівненської обласної клінічної лікарні Ю. Семенюк.

Українським методом уже зацікавилися лікарі з-за кордону. Автори винаходу доповідатимуть про нього на Міжнародному медичному конгресі у Відні (*Західна інформаційна корпорація* (<http://zik.ua/ua/news/2013/06/12/413804>)). – 2013. – 12.06).

* * *

Запуск ядерної установки з медичною метою планують здійснити в рамках проекту «Джерело нейтронів» у Національному науковому центрі (ННЦ) «Харківський фізико-технічний інститут». Про це розповів на інтернет-конференції під час Днів відвертості влади перший заступник голови Харківської облдержадміністрації В. Дулуб.

«На сьогодні Кабмін затвердив техніко-економічне обґрунтування проекту «Джерело нейтронів» і проект будівництва ядерної установки в ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут». Здійснюється закупівля обладнання із Китаю, Німеччини, Франції, США. Згідно з міжнародним меморандумом, будівництво і запуск ядерної установки мають бути здійснені у квітні 2014 р.», – відзначив В. Дулуб.

За його словами, харківське підприємство «Стальконструкція» вже виконало загальнобудівельні роботи. «Об'єкт відвідали представники держінспекції із ядерного регулювання. Створюється спеціальна міжвідомча робоча група, яку очолить віце-прем'єр Ю. Бойко», – додав В. Дулуб.

Вартість проекту – 70 млн дол., у тому числі вартість закупленого обладнання – 40 млн дол.

У 2010 р. при фінансовій підтримці США розпочалися роботи із будівництва на базі Харківського фізико-технічного інституту новітнього джерела нейтронів як бази для отримання широкого спектру медичних ізотопів для діагностики і лікування різних видів онкологічних захворювань (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/71546.html>). – 2013. – 11.06).

* * *

Удобный и доступный способ диагностики позвоночника разработал ученик Малой академии наук Украины С. Дивянин. В основе изобретения школьника малые акселерометры – приборы, измеряющие ускорение. Прибор состоит из гибкого бандажа, в котором размещены микро-акселерометры (их должно быть минимум 12, максимум – 36), микроконтроллер, передатчик, приемник и жидкокристаллический дисплей. Этот бандаж накладывается вдоль позвоночника на тело пациента.

Изобретением молодого ученого уже заинтересовалась известная немецкая фирма, которая специализируется на разработке и изготовлении медицинской аппаратуры. Главный нейрохирург Киева А. Зозуля говорит, что в арсенале врачей обязательно должен быть недорогой и оперативный метод диагностики (*Ирма-факс* (<http://irtafax.com.ua/news/2013/06/2013-06-17-67.html>). – 2013. – 18.06).

* * *

Співробітник Інституту проблем реєстрації інформації Національної академії наук України (НАНУ) отримав першу премію Кабінету Міністрів за розробку інноваційної апаратури для діагностики косоокості у дітей. Це соціально значима робота, вона була дуже активно схвалена у медичному середовищі. Будемо сподіватися, що вона принесе користь мільйонам дітей, які мають це захворювання (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/71697.html>). – 2013. – 18.06).

Наука і влада

12 июня 2013 г. на заседании правительства внесены изменения в постановление Кабинета Министров Украины от 5 декабря 2007 г. № 1395 «Об утверждении Государственной целевой научно-технической программы разработки и создания сенсорных наукоемких продуктов на 2008–2012 годы». Изменениями предусмотрено продление до 2017 г. Государственной целевой научно-технической программы разработки и создания сенсорных наукоемких продуктов на 2008–2012 гг. Программа разработана Национальной академией наук по поручению Премьер-министра Украины Н. Азарова от 27 июля 2011 г.

Программа стала весомым вкладом в реализацию приоритетных направлений развития науки и техники, а именно: энергетики и энергоэффективности, новых технологий профилактики и лечения распространенных заболеваний, новых веществ и материалов. Результаты реализации задач и мероприятий Программы будут способствовать активизации инновационной деятельности отечественных производств высокотехнологичной продукции.

За период с 2008 до 2011 г. в рамках реализации программы получены весомые результаты по созданию наукоемких технологий, получения многофункциональных материалов и структур, сенсорных технологий для электронных приборов и информационных систем, энерго- и ресурсосберегающих сенсорных систем, биомультисенсорных многофункциональных информационных систем и создания систем аттестации и метрологии сенсорных продуктов.

Кроме того, создан ряд разработок, которые имеют высокий научно-технический уровень. По отдельным проектам, таким как создание технологии выращивания оптического германия нового типа, высокочувствительных сенсоров температуры и магнитного поля, уровень разработок превышает мировой, а разработки в сфере многофункциональных биотехнологий соответствуют мировому уровню. Разработки внедряются на отечественных предприятиях, в академических учреждениях и медицинских заведениях.

С целью выполнения в полном объеме запланированных задач и мероприятий Программы, существенного расширения масштабов внедрения и усиления сотрудничества с отечественными заказчиками сенсорной наукоемкой продукции возникла насущная необходимость продления срока выполнения Государственной целевой научно-технической программы, разработки и создания сенсорных наукоемких продуктов на период до 2017 г. Министерство образования и науки совместно с Национальной академией наук доработали проект постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Украины от 5 декабря 2007 г. № 1395», определив в ней перечень прикладных задач по разработке и внедрению сенсорных наукоемких продуктов в соответствующих отраслях экономики.

Реализация этого постановления позволит в результате выполнения мероприятий и задач Программы создать новые виды сенсорной техники, материалов, технологий, объекты интеллектуальной собственности (*Кабинет Міністрів України* (http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246430173). – 2013. – 13.06).

* * *

Кабинет Министров присвоил имя академика Федора Глебовича Бурчака Научно-исследовательскому институту частного права и предпринимательства Национальной академии правовых наук Украины. Соответствующее правительственное распоряжение, проект которого был разработан Министерством юстиции, Кабмин принял на своем заседании 5 июня.

Переименование учреждения произошло по решению Национальной академии правовых наук Украины в соответствии с положениями Закона Украины «О присвоении юридическим лицам и объектам права собственности имен (псевдонимов) физических лиц, юбилейных и праздничных дат, названий и дат исторических событий». В частности, закон определяет, что Кабинет Министров Украины присваивает имена юридическим лицам, относящимся к сфере его управления, и объектам права собственности, которые за ним закреплены.

В связи с переименованием НИИ Кабинет Министров Украины также внес изменения в перечень учреждений и организаций, которые входят в состав Национальной академии правовых наук. В частности, переименованное учреждение внесено в перечень как Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства им. академика Ф. Г. Бурчака Национальной академии правовых наук Украины.

Бурчак Федор Глебович – украинский правовед, доктор юридических наук с 1986 г., профессор с 1987 г., академик АПНУ с 1993 г., действительный член Нью-Йоркской АН с 1996 г., Заслуженный юрист Украины с 1984 г. Исследовал проблемы теории права, конституционного и уголовного права. Автор более 300 научных трудов. Основные из них: «Учение о соучастии по советскому уголовному праву» (1969), «Квалификация преступлений» (1983, 1985), «Уголовное право Украинской ССР на современном этапе» (1986, в соавт.), «Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы» (1986). Лауреат Гос. премии Украины (1981) (*Електронні Вісники* (<http://elvisiti.com/node/126621>)). – 2013. – 6.06).

* * *

Науковців НУ «Львівська політехніка» нагороджено державною премією за роботу в галузі науки та техніки. Десять років троє вчених працювали над тим, як покращити роботу теплових електростанцій. За свої розробки доктори технічних наук Й. Мисак та Є. Пістун, а також кандидат технічних наук А. Кичма отримують від держави премію – у розмірі 220 тис. грн. «Завдяки дослідженням і копіткій праці нам вдалось перевести ТЕС на такі параметри роботи, коли можна економити витрати та ще й виробляти додаткову енергію», – зазначив Й. Мисак, завідувач кафедри Інституту енергетики та систем керування Національного університету «Львівська політехніка» (НУ ЛП).

Йдеться про використання газомазутних котлів – аби одержати додаткову енергію, не треба будувати ще один енергоблок. Попри те, що наукова робота була завершена лише торік, розробки вчених Львівської політехніки поетапно впроваджували в життя – на багатьох електростанціях України та ще в 30 країнах світу. Науковці отримали понад 50 патентів на свої винаходи, захистили у цій сфері 12 кандидатських та три докторські дисертації (*Освітній портал* (<http://www.osvita.org.ua/news/71462.html>)). – 2013. – 6.06).

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.)

В. Горовий, докт. іст. наук, проф., заст. ген. директора НБУВ

Соціальні мережі як засіб горизонтальних інформаційних обмінів у процесі становлення інформаційного суспільства

Глобальна інформатизація забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, електронних інформаційних технологій і можливостей інфотворення широким масам користувачів. Потенційно це має забезпечувати реалізацію загально-суспільного інтересу, пов'язаного із розкриттям творчого потенціалу членів суспільства. Однак, навіть при ліквідації фактора відстаней в інтернет-просторі реалізація цього потенціалу пов'язана з дотриманням певних умов:

- набуття виробниками суспільнозначимої інформації кваліфікації в обраній тематиці, відповідної до вимог сьогодення;
- створення суспільних механізмів ефективного використання нової інформації в суспільних інтересах;
- вироблення для даного виду суспільної діяльності, як і для всякого іншого, відповідної нормативної бази;
- забезпечення виробників якісною вихідною інформацією для нового інфотворення та ін.

Оскільки техніко-технологічне забезпечення процесу суспільної інформатизації значно випередило розвиток усіх інших умов впровадження інформатизації, протягом останнього десятиліття ми маємо не достатньо з точки зору суспільних інтересів організоване в правовому аспекті входження в інформаційні процеси значних мас невідготовлених їх учасників. І якщо у вертикальній циркуляції нових інформаційних ресурсів присутні певні організаційні чинники, що забезпечуються інтересами соціальної структури суспільства, то в масі горизонтальних інформаційних зв'язків такі чинники проявляються на сьогодні мало відчутно.

Хоча горизонтальні інформаційні обміни в інтернет-просторі на сьогодні зовні можуть нагадувати розвиток мовного спілкування на зорі людської історії, однак розвиток нового механізму спілкування відбувається у відмінних від початків соціальної історії людей умовах. Якщо говорити

в цілому, він спирається на наявний соціальний досвід, багатовікову практику спілкування. І ці соціальні напрацювання, очевидно, стануть корисними, коли проявляться нові, якісно вищі запити на механізми та завдання соціального спілкування інформаційного етапу розвитку людства, які сьогодні ще чітко не постали перед суспільством. Однак, реалії сьогодення вимагають уже сьогодні використання горизонтальних рівнів спілкування в інтернет-просторі в інтересах суспільного розвитку.

Сьогодні активізація спілкування з допомогою електронних інформаційних технологій набула в суспільстві такої щільності й інтенсивності, що стало можливим формування технологічно організованих соціальних мереж. Їх епоха, як засвідчують дослідники, «розпочалась 1997 р., коли нью-йоркська компанія Sixdegrees.com показала людству небачений раніше сервіс, в основі якого були справжні імена користувачів» [1]. У 2007 р. американські дослідники сформулювали основні риси справжньої соцмережі, що зводяться до того, що користувачі можуть «конструювати публічний або напівпублічний профіль», зазначивши список користувачів, з якими хочуть «налагодити зв'язок» та «переглядати й передавати свій список контактів та списки інших користувачів системи» [2].

Онлайніві проекти, що окреслюють схему стосунків між людьми стали основою реалізації ідеї стосовно того, що усі люди можуть бути поєднані складною системою контактів, яка починається з ваших близьких друзів, тягнеться на наступний рівень – «друзів друзів» – і так аж до шостого рівня» [3].

Прагматичні американські підходи стосовно розвитку соціальних мереж базувалися виключно на задоволенні актуальних соціальних потреб. У числі цих потреб все більше актуалізувалася потреба управління множиною контактів, що лавиноподібно зростала з розширенням числа користувачів Інтернетом. І тому інтернет-компанія Plaxo вперше в США на початку нового тисячоліття розробила сервіс управління контактами, що гармонійно ввійшов пізніше і до Facebook [4].

Даний сервіс набував додаткового значення проявом за термінологією американців своєї «вірусності» – коли один зареєстрований користувач міг привести за собою цілу мережу інших, що за вказаними ознаками в їх сукупності давало можливість з мережі діставати ідентифікаційну інформацію. У перспективі це стало важливим інструментом для самостійного визначення користувачем рівня достовірності пропонованої авторами інформації. З зростанням обсягів обміну інформацією в мережі та продукуваної електронної інформації в цілому дана особливість набувала все більшого значення.

Реалізація ще одного важливого суспільного запиту в США була пов'язана зі сферою бізнесу. У 2003 р. була заснована LinkedIn – перша соціальна мережа для ділових людей. Розвиток технологій управління контактами призвів до розробки технологій, при яких користувачі могли об'єднуватись у «племена» довкола спільного зацікавлення. Таким чином, компанія Tribe.net пред-

ставила заявку на патент, у якій характеризується мережа, «що оперує базою даних, дає змогу створити особистий аккаунт і запрошує інших реєструватися за допомогою електронних листів. Якщо інша людина приймає запрошення й підтверджує дружбу, сервіс створює двосторонній комунікаційний ланцюг» [5].

Сьогодні ці принципи покладені в основу більшості мереж. На нинішньому етапі свого розвитку вони часто мають кілька базових форм (або топологій): ланцюгові (лінійні) мережі, у яких члени пов'язані між собою у ряд, а комунікації відбуваються через найближчий вузол; зіркоподібні (колісні) мережі, у яких члени пов'язані з центральним вузлом і мають через нього проходити для комунікації одне з одним; загальноканалні (повністю взаємопов'язані чи повно матричні) мережі, у яких кожен член пов'язаний з усіма іншими і може здійснювати комунікацію безпосередньо з кожним вузлом [6].

З розвитком технологічних можливостей мереж і їх усвідомлення користувачами дана сфера горизонтальних інформаційних обмінів стала все ширше використовуватись між одновимірними соціальними структурами суспільства: між науковими установами чи фірмами, між керівництвом населених пунктів, чи політичних партій і т. п. Чимало сервісів Інтернету з набором телекомунікаційних зв'язків автоматично формують і використовують соціальні мережі, створюючи при цьому новий вид автоматизованого сервісу – соціально-мережеві послуги (Social Networking Service) [7].

У ході свого розвитку соціальні мережі збагачуються новими можливостями для задоволення запитів користувачів. На думку Л. Смоли, слушним видається аналіз причин нинішньої привабливості соціальних мереж, відзначеної російськими дослідниками, які вважають, що соціальна мережа «це:

- отримання інформації/підтримки від інших членів соціальної мережі;
- верифікація ідей через участь у соціальній взаємодії;
- соціальна вигода від контактів (причетність, самоідентифікація, соціальне ототожнення, соціальне сприйняття тощо);
- рекреація (відпочинок);
- основними категоріями соціальної мережі є: довіра, думка, вплив, репутація» [8].

Соціальні мережі зі зростаючим числом додатків до них стали сприятливим фактором для забезпечення відвідуваності сайтів, забезпечення зворотнього зв'язку з користувачем і, таким чином важливою формою генерації нової суспільно значимої інформації. На цій основі сьогодні розвивається значна кількість web-сервісів, які прийнято називати «сервісами Web 2.0».

Постійно зростаюча популярність соціальних мереж обумовила підвищену увагу дослідників до їх сутності та суспільного значення, оскільки лише усвалені поняття про суспільне явище дають можливість перейти від фіксації особливостей того чи іншого процесу в його стихійному розвитку до управління перспективами цього розвитку.

Поняття соціальних комунікацій проходить певні етапи свого розвитку, пов'язані з роллю даних технологій в сучасних інформаційних процесах. У 1968 р. перші уявлення про них відображались через уже усталені поняття інтерактивних спільнот. «Якими будуть он-лайнові інтерактивні спільноти? – запитували в одній зі своїх публікацій американські інженери Дж. Ліклайдер та Р. Тейлор. І відповідали: У більшості галузей вони складатимуться з географічно віддалених елементів, які часом скупчуються у невеликі масиви, а інколи працюють відокремлено. Це будуть спільноти, об'єднані не географією, а зацікавленнями» [9]. З даною точкою зору солідаризується Л. Смола, зазначаючи, що «мережа – це група окремих суб'єктів, які мають спільні неформальні норми або цінності, що становить нову форму соціальної організації» [10].

В останньому визначенні фіксується важлива характерна особливість формування нової соціальної спільноти з учасників мереж, хоча ця особливість і потребує додаткового розгляду. Разом з тим, за визначенням автора, мережу складають «окремі суб'єкти», що мають спільні цінності і таку ознаку можна широко застосувати в будь-які історичні періоди розвитку людства.

Однак їх особливістю є те, що мережа – це «група окремих суб'єктів, які мають спільні неформальні норми або цінності», що становить нову форму соціальної організації. Далі по тексту зроблене зауваження про те, що дані суб'єкти «сприяють організації соціальних комунікацій та реалізації базових соціальних потреб» хоча й просуває певною мірою уявлення про сучасні соціальні мережі, проте не спасає ситуації в силу своєї неконкретності.

Ближчим до відображення реалій сьогодення є уявлення про соціальну мережу як «віртуальну мережу, що є засобом забезпечення сервісів, пов'язаних із встановленням зв'язків між її користувачами, а також різними користувачами і відповідними їх інтересам ресурсами, встановленими на сайтах глобальної мережі» [11]. Дане формулювання з більшою повнотою відображає учасників і механізми даного виду спілкування. Слід лише зазначити, що в принципі соціальне спілкування відбувається між соціальними суб'єктами, тобто сучасними людьми. Встановлення зв'язків між користувачем і ресурсами є лише способом використання наявних інформаційних ресурсів. До того ж ідеалізація технічної інфраструктури, характерна для багатьох дослідників технології інформаційних процесів, обумовила в подальших розмірковуваннях автора фактичну нейтралізацію даного формулювання, оскільки він приходить до висновку, що мова, у цілому, йде про «веб-сайти з можливістю надати якусь інформацію про себе (школу, інститут, дату народження та ін.), по якій вас зможуть знайти інші учасники мережі [12].

Поряд із уже виявленими і використовуваними при з'ясуванні змісту поняття соціальних комунікацій характерних особливостей цього механізму спілкування в поле зору дослідників потрапляють також інші характерні риси. Заслуговує на увагу при цьому думка про те, що в мережах «атрибути окремих

акторів менш важливі, ніж стосунки і зв'язки з іншими акторами в мережі. Цей підхід виявився корисним при поясненні багатьох реальних явищ, однак залишає менше простору для індивідуальних дій, можливостей індивідів впливати на свою удачу, так як багато-що залежить від структури їх мережі» [13]. Дана точка зору, і подібні в інших публікаціях, свідчать, що ейфорію стосовно глибокої демократичності соцмереж на етапі їх становлення поступово витісняють реальні уявлення стосовно їх керованості за новими, що відповідають нинішньому рівню розвитку інформаційних технологій, нинішнім принципам.

На даному етапі розвитку соцмереж, очевидно, їх можна розглядати як технологічні комплекси організації та управління обмінами електронною інформацією між суб'єктами соціальних відносин, призначені для забезпечення горизонтального спілкування зацікавлених у ньому абонентів, об'єднаних спільними інтересами, інформаційними потребами та навиками спілкування.

Таке формулювання дає уявлення про соціальні мережі як:

- організовані та керовані інструменти спілкування на основі використання електронних інформаційних технологій (Інтернету);
- мережі соціального спілкування саме одновимірних за характеристиками суб'єктів, тобто, спілкування на горизонтальних рівнях організації*;
- інформаційні технологічні комплекси, що об'єднують абонентів зі спільними інтересами та потребами та відповідною технічною підготовкою, що на сьогодні вже розширює учасників інформаційних обмінів.

Дане визначення дає можливість для подальшого уточнення з розвитком організаційно-технологічної еволюції соціальних мереж. З позиції сьогодення розвиток мереж обіцяє нові якісні трансформації. Спеціалісти прогнозують, що процес розвитку соцмереж трансформується в нові проекти – нішеві, створені під запити окремих груп користувачів та їх специфічні потреби. У соціальні мережі вбудовуються технології комунікації, наприклад, у великій соціальній мережі MySpace вже є можливість здійснювати дзвінки по Skype; у ній також зростає кількість додатків [14]. Крім технологізації можна говорити про виникнення мереж нового типу – e-mail мереж, що активно відпрацьовуються нині такими гігантами інтернету як Google і Yahoo! Соціальні мережі на сьогодні вже стають конкурентами ЗМІ і за деякими даними найкрупніші західні ЗМІ відпрацьовують технології об'єднання професійних онлайн-видань і соцмереж [15].

* Приклад порушення одновимірності можна проілюструвати фрагментом публікації: «коли мережі (молодіжні. – Прим авт.) зростають, там з'являються “сторонні” – батьки, вчителі, керівники. В їх присутності малолітній кістяк мережі вже не відчуває себе комфортно. У певний час терпіння лопається і розпочинається велике переселення в містя, де поки-що немає дорослих» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.computerra.ru/59143/facebook-collapse>.

Протягом останніх років набуває розвитку цільове призначення мереж з використанням специфічних маніпулятивних технологій. У принципі дані технології можуть бути використані в будь-якій сфері суспільного життя. Для прикладу можна розглянути можливості застосування їх в торгівлі. За допомогою соціальних мереж стало можливим використовувати нові способи просування товарів та ідей. «Для цього спеціальні люди реєструються в групах і співтовариствах, завойовують там авторитет і поступово просувають свої ідеї серед членів груп. Якраз від них залежить, чи буде нова марка товару популярна в масах» [16]. Крім цього робота в соціальних мережах дає можливість:

- створити власний канал обміну інформацією з аудиторією;
- організувати прямі продажі;
- підвищити популярність бренда;
- краще познайомитися зі своєю аудиторією [17].

Дослідники зауважують, що соціальні мережі сьогодні створили умови для формування нової світової тенденції побудови взаємовідносин з партнерами, колегами, користувачами.

Уже сьогодні згідно опитування, проведеного консалтинговою фірмою Hallvarsson & Hallvarsson (Швеція) серед 700 компаній з 21 європейської країни, 81 % опитаних розвиває корпоративні соціальні мережі, вважаючи їх чудовим інструментом для створення лояльності серед співробітників, маркетингових комунікацій з користувачами, формування іміджу, вивчення динаміки попиту, а також розповсюдження інформації про себе [18].

Можливості технологій соціальних мереж вносять нові корективи і в уявлення про інформаційну безпеку. Особисті дані користувачів, що знаходяться у загальному доступі, можуть бути використані без дозволу в рекламних цілях, з вини мережі може бути здійснено витік платіжних даних. Серйозні неприємності для користувача можуть бути пов'язані зі зломом акаунта і використання всієї інформації для шкоди йому, у тому числі з метою політичного чи економічного шпигунства, дискредитації та інших дій з метою помсти. Дуже неприємною річчю є так званий фішинг, вірус, що непомітно для користувача краде його логін і пароль, а потім використовує їх для автоматичної розсилки спаму від імені користувача по всьому списку його контактів [19].

Спеціалісти зауважують, що соціальні мережі, які активно розширюються, стають каналом для надання суб'єктові потрібної йому інформації. При цьому він має можливість формувати чітку диференціацію об'єктів впливу та охоплення масштабних аудиторій, зменшувати здатності об'єкта впливу блокувати інформацію, організовувати протидію в інформаційній сфері не тільки проти визнаних ворогів, але й проти задекларованих партнерів як на міждержавному рівні (наприклад, союзники по коаліції чи блоку), так і у політичній чи бізнесовій площині (політичні блоки, бізнес-асоціації тощо) [20].

Серед великого різноманіття способів інформаційних впливів, які реалізуються в інформаційно-телекомунікаційних системах або через них, можна

виділити поширення спеціально підібраної інформації (дезінформації). Цей спосіб впливів здійснюється у формі: розсилки e-mail (електронних листів); організації новинних груп; створення сайтів з елементами інтерактивної взаємодії їх відвідувачів (чати, оп-line-голосування); розміщення інформації на приватних за змістом веб-ресурсах: у блогах, соціальних мережах [21].

Варто також зауважити, що діяльність сучасних кіберзлочинців стала також дуже серйозним бізнесом: вони залучають зовнішніх співробітників (аутсорсерів) – талановитих програмістів, створюють програмні продукти та пропонують платні послуги, отримують прибутки. Соціальні мережі, на думку фахівців, знаходяться в числі найбільш уразливих для атак злочинців поряд із інтернет-платежами, інтернет-банкінгом; віддаленими сховищами даних і програмних застосувань; онлайн-іграми; онлайн-біржовими агенціями; сайтами за технологіями Web 2.0 [22].

І нарешті соціальні мережі, не зважаючи на те, що в практику спілкування ввійшли лише протягом останніх п'яти–семи років, стали вже важливим інструментом активізації горизонтального спілкування як основи для організації соціальних протестів, як таких, що сприяють вдосконаленню суспільної організації, так і тих, що в силу емоційного впливу та некритичного ставлення до реального життя за межами комп'ютерних спільнот, проявляються у вигляді деструктивних виступів, використовуються внутрішніми і зарубіжними кукловодами для вирішення цілей, не пов'язаних із національним прогресом.

За даними спеціалістів і признаннями офіційних учасників подій, якраз Twitter і Facebook зіграли основну роль в соціальних збуреннях, названих ще «революціями» в більшості країн арабського світу [23], а по-іншому – технологіями керованого, як про це надіються автори «революцій», а насправді некерованого хаосу.

Таким чином, з філософської точки зору технології соціальних мереж є практичною реалізацією потреб нового інформаційного суспільства в механізмах інформаційного забезпечення його структур, що створюються протягом останнього десятиріччя [24]. Насьогодні в їх використанні з'явилися певні характерні особливості, що відрізняють їх від функціонально близьких традиційних ЗМІ.

Традиційні ЗМІ

1. Мають певні формальні зобов'язання перед користувачами з точки зору забезпечення достовірності поданого матеріалу.
2. Наслідують традиції подачі інформації, відпрацьовані протягом історичного періоду розвитку даних ЗМІ, поступово вводячи інноваційні елементи, пов'язані з розвитком інформаційних технологій.
3. У своїй діяльності спираються на загальносуспільну інформаційну базу, суверенні інформаційні ресурси, напрацьовані попередніми поколіннями, як

на основу, орієнтири, для введення в обіг нової суспільно значимої інформації.

4. Їх розвиток обумовлений розвитком традиційної соціальної структури суспільства, оновлення пов'язане зі зростаючими запитами в інформаційному забезпеченні цих структур і окремих їх членів, з якісними змінами у цих запитах.

5. Здійснює вагомий вклад у мобілізацію членів суспільства на його розвиток за традиційною схемою опори на традиційні інформаційні напрацювання, інформаційне забезпечення еволюційних процесів сьогодення, інформаційні напрацювання для забезпечення вирішення завдань подальшого розвитку.

Мережеві ресурси

1. В організаторів мереж відсутні формальні зобов'язання перед користувачами за достовірність інформації, яка повністю залежить від авторів – учасників даних інформаційних обмінів.

2. Проходять процес становлення на основі розвитку електронних інформаційних технологій, якісно нового етапу в розвитку соціальних інформаційних обмінів, не мають прямої історичної традиції і використовують традиційні принципи інформаційного забезпечення опосередковано.

3. Інформаційні обміни базуються на знаннях, що знаходяться в суспільному обігу в даний час, викликають зацікавленість сучасників, якісний рівень ресурсів визначається інтелектуальним рівнем та компетентністю учасників спілкування.

4. Розвиток пов'язаний із трансформаційними процесами в структурі ІТ-співтовариств, процесу їх інтеграції в соціальну структуру сучасного суспільства, відстоювання в цій структурі самостійної ніші і в інформаційному суспільстві здійснюється на основі розвитку електронної техніко-технологічної бази.

5. Здійснення інформаційних обмінів на базі актуальних ресурсів сьогодення для вирішення проблем віртуальних співтовариств.

Слід зазначити, що наведені характерні особливості мережевих форм спілкування є характерними для нинішнього етапу соціальних відносин у суспільстві, рівня інформаційних технологій та грамотності у сфері інформаційних технологій сучасних учасників інформаційних обмінів. З подальшим розвитком інформатизації українського суспільства і, відповідно, зростаючим рівнем володіння інформаційними технологіями членами суспільства можна прогнозувати зростаюче соціальне значення учасників обмінів в мережах і уточнення характерних особливостей соціальних мереж.

Список використаних джерел:

1. *Кірпатрік Д.* Ефект Facebook. Внутрішня історія компанії, що об'єднує світ / Д. Кірпатрік. – К. : Темпора, 2013. – С. 89.

2. *Boyd D.* Social Network Sites: Definition, Histori and Scholarship / D. Boyd, N. Ellison [Electronic resource]. – Mode of access: http://jcmc.Indiana.edu/voll3/issue1/boyd_Ellison.html. – Title from the screen.
3. *Кірпатрік Д.* Ефект Facebook. Внутрішня історія компанії, що об'єднує світ / Д. Кірпатрік. – К. : Темпора, 2013. – С. 90.
4. Там само. – С. 92–93.
5. Там само. – С. 98.
6. *Смола Л. Є.* Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л. Є. Смола. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 92–93.
7. Social Networking Service [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.genon.ru/GetAnswer.aspx?qid=1e45a191-898e-4851b9d194cdac91751f>. – Title from the screen.
8. Там же. – С. 92.
9. *J. C. R. Licklider.* The Computer as a Communication device, Science and Technology (April 1968) / J. C. R. Licklider, R. Tailor [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.kurzweilai.net/meme/frame.html?main=/articles/art0353.html>. – Title from the screen.
10. *Смола Л. Є.* Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л. Є. Смола. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 92–93.
11. Social Networking Service [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.genon.ru/GetAnswer.aspx?qid=1e45a191-898e-4851b9d194cdac91751f>. – Title from the screen.
12. Там же.
13. Еще о социальных сетях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socialnye-sety.ru>. – Загл. с экрана.
14. SEOnews.ru [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.seonews.ru/analytics/perspektivyi-razvitiya-sotsialnyih-setey>. – Title from the screen.
15. *Бондаренко Е.* Социальные сети как инструмент развития: виды и возможности / Е. Бондаренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.trainings.ru/library/articles/?id=10067>. – Загл. с экрана.
16. *Погодина А.* Социальные сети: плюс, минус, всё равно? / А. Погодина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-47314>. – Загл. с экрана.
17. Как организовать рекламу в социальных сетях? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bizakademiya.ru/reklama_v_setyax.html. – Загл. с экрана.
18. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobiz.ua/biznes/upravlenie_biznesom/stati/sotsialnye_seti_imidzhevoe_makrame.

19. Социальные сети побеждают поисковиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://chip.com.ua/854408.html>. – Загл. с экрана.

20. Смола Л. Є. Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л. Є. Смола. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 92–93.

21. Шестаков В. І. Визначення характеристик інформаційного впливу на складові інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах інформаційного протиборства / В. І. Шестаков С. В. Чернишук // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем. – Вип. 4. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. – С. 162.

22. Макарова М. В. Економічна інформатика / М. В. Макарова, С. В. Гаркуша, Т. М. Білоусько [та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2011. – С. 192 .

23. Сапожник А. И. Использование социальных сетей для организации революций / А. И. Сапожник // Людство на початку ХХІ століття: виклики і шляхи рішення. – Севастополь : СевНТУ, 2011. – С. 16.

24. Горовий В. Електронні ЗМІ в контексті забезпечення національного інформаційного суверенітету / В. Горовий // Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект. Монографія. – К. : Національна академія Служби безпеки. – 2013 р. – С. 67–113.

До уваги держслужбовця

В. Шкаріна, мол. наук співроб.

Нові надходження до НБУВ

Банківська криза в Україні: аналіз причин та наслідків

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (2011–2012 рр.)

1. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: монографія / І. О. Лютий, О. М. Юрчук. – К. : Знання, 2011. – 357 с.: рис., табл. – Бібліогр.: 246 назв.

Ва747709

2. Шулевська О. Б. Ресурси банків України в умовах економічного зростання та фінансової кризи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / О. Б. Шулевська ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2012. – 17 с. : табл.

Pa387504

3. Андросова О. Ф. Аналіз показників розвитку банківської системи України в період кризи та вплив нового податкового кодексу на них / О. Ф. Андросова // Економічний простір : зб. наук. пр. – 2011. – № 54. – С. 104–115.

Ж73447

4. Антипенко Є. Проблеми організації банківського кредитування та причини виникнення фінансової кризи в банківській системі / Є. Антипенко, Л. Кирилова, М. Кубай // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 347–350.

Ж70845

5. Бех М. С. Банківське кредитування України в умовах світової фінансової кризи / М. С. Бех // Інновац. економіка. – 2011. – № 3. – С. 223–225.

Ж25888

6. Волянська М. І. Передумови й наслідки зміни валютного курсу гривні і вплив на них проблем банківського сектору / М. І. Волянська // Актуал. пробл. економіки. – 2011. – № 3. – С. 209–215.

Ж23291

7. Галапуп Н. Вплив фінансової кризи на діяльність банківських установ України / Н. Галапуп, Г. Головач // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 360–364.

Ж70845

8. Гусев Я. О. Вплив світової фінансової кризи на діяльність банків з іноземним капіталом в Україні / Я. О. Гусев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 32. – С. 133–144.

Ж70725

9. Дмитрик Ю. В. Передумови виникнення кризових явищ в банківському секторі України / Ю. В. Дмитрик // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту Серія: Економіка – 2011. – Спецвип. 33, ч. 2. – С. 61–70.

Ж68850/Ек.

10. Дмитрик Ю. В. Сутність і причини виникнення банківської кризи / Ю. В. Дмитрик // Вісн. Ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2011. – № 2. – С. 137–140.

Ж100128

11. Дробязко А. Якою банківська система України виходить із кризи 2008–2009 років? / А. Дробязко // Вісн. Нац. банку України. – 2011. – № 2. – С. 54–58.

Ж14806

12. Кельдер Т. Л. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи / Т. Л. Кельдер, Л. В. Худолей // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 2. – С. 181–185.

Ж23244/екон. та підпр.

13. Клименко О. І. Участь держави в капіталізації банківських установ в умовах фінансової кризи / О. І. Клименко // Вісн. ун-ту банк. справи Нац. банку України. – 2012. – № 2. – С. 173–179.

Ж100128

14. Косоков В. А. Проблеми підтримки ліквідності комерційних банків НБУ в умовах кризи / В. А. Косоков // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 1. – С. 202–206.

Ж23244/екон. та підпр.

15. Костак З. Р. Кредитна діяльність вітчизняних банків у посткризовий період / З. Р. Костак // Вісн. Львів. комерц. акад. Серія економічна. – 2011. – Вип. 38. – С. 269–738.

Ж69765/Ек.

16. Куц О. О. Управління банківським портфелем цінних паперів в умовах нестабільності на фондовому ринку / О. О. Куц // Економіка та держава. – 2012. – № 1. – С. 93–96.

Ж24261

17. Лисенко М. Я. Проблеми консолідації банківського капіталу в умовах кризи / М. Я. Лисенко // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – Вип. 26. – С. 282–287.

Ж72451

18. Лур'є Д. А. Банківська система України в умовах світової фінансової кризи / Д. А. Лур'є // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – Х., 2011. – № 3. – С. 252–257.

Ж73716/Економ. теор., пр.

19. Матвійчук Ю. Банківська система України: кризові уроки і нові загрози / Ю. Матвійчук // Вісн. Нац. банку України. – 2011. – № 12. – С. 24–26.

Ж14806

20. Медведкіна Є. О. Трансформація національного банківського сектору України в умовах посткризової безпеки / Є. О. Медведкіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – 2011. – Т. 3. – С. 24–29.

Ж74163

21. Панасенко Г. О. Функціональна достатність банківського капіталу в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи / Г. О. Панасенко // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 16–17.

Ж24261

22. Панасенко Р. О. Депозити банків на посткризовому полі фінансового сектору України / Р. О. Панасенко // Економічний простір : зб. наук. пр. – 2011. – № 56/1. – С. 141–147.

Ж73447

23. Погореленко Н. П. Банківська система України в посткризовий період: стан та перспективи розвитку / Н. П. Погореленко, Ю. С. Тропіцина // Сталій розв. економіки. – 2011. – № 6. – С. 309–313.

Ж100489

24. Прядко В. В. Особливості формування контролінгу ризиків у комерційних банках України в посткризовий період / В. В. Прядко, Н. С. Островська // Наук. вісн. Буковин. держ. фін.-екон. ун-ту. – 2012. – Вип. 1. – С. 9–18.

Ж70766/Ек. н.

25. Роль державного регулювання у подоланні банківських криз / В. П. Ільчук, Я. В. Жарій, Є. Г. Желдак [та ін.] // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. Сер.: Екон. науки. – 2011. – № 3. – С. 265–274.

Ж69271

26. Сибирка Л. А. Трансформація банківської системи України в контексті світової фінансової кризи / Л. А. Сибирка // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 4. – С. 168–171.

Ж69574

27. Сирота В. С. Аналіз впливу інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір на виникнення та розвиток банківської кризи в 2008–2009 роках / В. С. Сирота // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – Л., 2011. – Вип. 2 : Посткризовий розвиток фінансової системи України: проблеми та перспективи. – С. 376–384.

Ж69290/2011/2

28. Сирота В. С. Удосконалення регулювання банківської системи України як інструмент подолання наслідків кризових явищ у банківському секторі 2008–2009 рр. / В. С. Сирота // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 32. – С. 84–91.

Ж70725

29. Слобода Л. Фінансовий ризик-менеджмент банків України в посткризовий період / Л. Слобода, М. Шморгай // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 397–403.

Ж70845

30. Сорочківська З. До питання фінансової безпеки банку в умовах світової економічної кризи / З. Сорочківська // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 404–408.

Ж70845

31. Тихомірова С. М. Світова криза 2008 року, її вплив на банківську систему України та шляхи подолання / С. М. Тихомірова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 32. – С. 287–296.

Ж70725

32. Фатюха В. Аналіз факторів, що спричинили виникнення кризи банківської системи України / В. Фатюха, Л. Оката, Л. Оката // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 9, ч. 3. – С. 293–296.

Ж70845

33. Чайковський Я. Рефінансування банків як метод регулювання Національним банком України банківської системи в умовах виходу з фінансової кризи / Я. Чайковський // Економічний аналіз : зб. наук. пр. каф. екон.

аналізу і статистики Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2012. – Вип. 10, ч. 3. – С. 107–111.

Ж70845

34. Чирак І. Вплив фінансової кризи на банківську систему України / І. Чирак // Екон. аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 421–424.

Ж70845

35. Шабельникова Є. Вплив фінансової кризи на банківську систему України / Є. Шабельникова, В. Фіногєєва // Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–16 листоп. 2011 р., м. Кам'янець-Подільський / Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т, НН Ін-т бізнесу і фінансів [та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Ч. 1. – С. 73–75.

В353425/1

36. Шулевська О. Ресурсні аспекти банківської кризи 2008–2009 років в Україні / О. Шулевська // Вісн. Нац. банку України. – 2011. – № 2. – С. 16–19.

Ж14806

Для нотаток

Підп. до друку 04.09.2013.

Формат 60x84/16. Друк офс. Ум. друк. арк. 5,2.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3